అనూరాధ

శరత్ బాబు

అనువాదం:—శివరామకృష్ణ

13870

పబ్లిషర్సు:

వెరైటీ ఏజన్సీ

పబ్లిషర్సు & బుక్ సెల్లర్సు

గవర్నరుపేట : : బెజవాడ

స్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి

1945

ప్రథమ ముద్రణ

1000

అరుణ ప్రచురణలు

ప్రొప్రయిటర్సు :

వెరైటీ ఏజన్సీస్

పబ్లిషర్సు & బుక్ సెల్లర్సు

గవర్నరుపేట - బెజవాడ.

ప్రతి వెల

0-12-0

రసతరంగిణి ప్రెస్,

బెజవాడ.

అనూరాధ

౧

పెళ్లీడుకొచ్చిన పిల్ల వయసు విషయంలో ఆడవలసిన అబద్ధాలన్నీ ఆడినాకూడా పెళ్లయ్యే ఆశ లేకపోయింది. పిల్లవాని తరఫువారు 'ఇదేమి సోద్యమమ్మా' తో ప్రారంభించి మూతివిరుపులతోనైనా పిల్లసంగతులు అడగటానికి ఇష్టపడటంలేదు. సంఘంలో ఒకవిధంగా ఆ సంగతులే అనవసరమనిపిస్తూ వున్నాయి.

పాపం అనూరాధ స్థితికూడా అలాంటిదే! విచిత్రమేమిటంటే ఇదేమీ వెనుకటికాలపు ఘటనకాదు. ఈ కాలపు సంగతే. అలాంటి ఈ కాలంలోకూడా కట్నంకానుకలు, కులగోత్రాలు, తిథినక్షత్రాలు ఎంచటంలోనే అనూరాధ వయసు ఇరవై మూడేళ్లు దాటిపోయింది. అప్పటికీ వరుడు దొరకలేదు. ఇది చప్పున నమ్మతగ్గ విషయం కాదు. అయినా జరిగింది మాత్రం యథార్థం. ఇవ్వాళ ఉదయానకూడా జమీందారుగారి కచేరీలో ఈ విషయాన్ని గురించే చర్చ జరుగుతూవుంది. కొత్త జమీందారుపేరు హరిహరఘోష్‌పాల్. కలకత్తా నివాసి. అతని చిన్నకొడుకు విజయుడు. ఊరు చూట్టానికి వచ్చాడు. విజయుడు నోట్లో సిగరెట్టుతీసి కిందపెట్టి "ఏమండీ! గగనచటర్జీ చెల్లెలు ఇంట్లోంచి కదలనందా?" అన్నాడు.

కబురుతెచ్చిన మనిషి "నేను చెప్పవలసిందేదో చిన్న

బాబుగారు వచ్చినప్పుడు వారితోనే చెప్పుకుంటాను అంది" అని చె

విజయుడు క్రోధంతో "చెప్పే దేముంది? అంటే ఆ యింట్లోంచి వారిని పంపించటానికి స్వయంగా నేను వెళ్ళాలన్నమాట. ఇదేం పిల్ల కాదు?" అన్నాడు.

ఆ మనిషి మాట్లాడలేదు "చెప్పేందుకూ, వినేందుకూ అందులో ఏమీలేదు. వినోదా! నేను వినదలచుకోలేదు. దీని కోసం ఆమెవద్దకు నేను వెళ్ళాలా? ఆమెవచ్చి తన కష్టనిష్ఠూరాలేమిటో స్వయంగా నాతో చెప్పుకోకూడదూ?" అన్నాడు మళ్ళా విజయుడు.

"నేను చెప్పానుకూడా - నేనూ ఘరానా కుటుంబంలో పుట్టిన బిడ్డనే వినోదబాబా? ఇల్లు వదిలిపెట్టి వెళ్ళవలసివస్తే వారితో చెప్పి ఒక్కసారే వెళతాను. పేటికి పూటకి బైటికి రాను, అన్నది అనూరాధ" అన్నాడు

"ఏమేమన్నావు? అనూరాధా? చాలా నాజూకు పేరే. అందుకే నీ అహంకారం యింకా చావ నట్టుంది."

"లేదండీ"

అప్పాజీ సినాసి. అనూరాధ దీనచరిత్రను చెబుతున్నాడు. కాని అనతిపూర్వచరిత్రలో కూడా అతిపూర్వ గాథ ఉంటాయి. అదే చెబుతున్నాడు.

ఆ గ్రామంపేరు గణేశపురం. జమీగ్రామం. ఒకప్పుడు అది అనూరాధ పూర్వీకులదే. పరాయివాళ్ళ చేతుల్లోకి పోయి అయిదారేళ్ళయింది. దీని సంవత్సరాదాయం ఏనాడూ రెండు

వేలకు మించదు. అయినా అనూరాధ తండ్రి అసురచటర్జీ దర్జా ఇరవై వేలు వచ్చేవాడి లాగుండేది. ఆఖరుకు అప్పుల మూలకంగా కాపురముండే యిల్లుకూడా శిక్కి అయింది. కాని జారీ కాలేదు. సాహుకారు భయంతో ఆగిపోయారు. చటోపాధ్యాయుడు ఎంత వున్నత కులస్థుడో - పూజాపురస్కారాలు, జపతపాలలో కూడా అంత ప్రసిద్ధుడే. చిల్లి పడ్డ అతని సంసార నౌక దుర్వ్యయ మనే వుప్పునీటితో అంచులవరకు నిండుకొచ్చింది. కాని మునగలేదు. హిందూ దురభిమాన మనే గాలిమస్తూలం రేగి మునుగుతూ తేలుతూ వున్న ఆ నావను నెట్టుకుంటూ, నెట్టుకుంటూ చివరికి అమరచటర్జీ ఆయువుతో పాటు ఆ స్థిని పూర్తి జేసింది. ఇంతకూ అతని జీవితం మంచిగానే వెళ్ళమారి పోయిందనే చెప్పాలి. పోయింది కూడా మంచిగానే - శ్రాద్ధ కర్మలన్నీ కూడా బాగానే జరిగాయి. కాని అతనితో పాటు ఆస్తి పాస్తులుకూడా హరించుకు పోయాయి. అంచులవరకు నిండు కొచ్చిన ఆ ఘరానాకుటుంబ మనే నౌక గౌరవమర్యాదలతో అగాధజలరాశిలో బుటిక్కీ మునటానికి సిద్ధంగా వుంది.

తండ్రి మరణానంతరం కొడుకు గగనునికి, ఒక పాత కొంప, తలవరకు అప్పుతో వున్న పల్లెసంపత్తీ, ఇంకా మరి కొంత గొడ్డూ-గోదా, వీటన్నిటికంటే మించిన పెళ్ళీడు కొచ్చిన మారుటి చెల్లెలు అనూరాధను పోషించే భారం, నెత్తిన పడింది.

ఆమె కొకవరుడు కూడా దొరికాడు - అప్పుల్లోనే ఒక పెద్దమనిషి. అయిదారుగురు పిల్లల్నీ చుట్టు పక్కాలనూ వదలి

అతనిభార్య మరణించింది. ఇప్పు డతను మళ్లీ వివాహం చేసుకోవా లనుకుంటున్నాడు.

"రాజపుత్రుడైనా బాధలేదు అన్నయ్యా! నువ్వు నన్నతనికే ఇచ్చిచెయ్యి! డబ్బుంది. తిండికీ బట్టకీ లోటు వుండదు'' అన్నది అనూరాధ.

"అదేంమాట? త్రిలోచనునివద్ద డబ్బు వుందని వప్పుకుంటాను. కాని అతనితండ్రి కులభ్రష్టం చేసి సతీశపురం చక్రవర్తులతో సంబంధం చేశాడు. తెలుసా? వారి గౌరమర్యాద లేమిటో?'' అన్నాడు గగనుడు ఆశ్చర్యంతో.

"ఏ మున్నా ఏం లేకపోయినా డబ్బు వుందిగా. కులంలో వుండి పస్తులుండే కన్న పొట్టకు పట్టెడన్నం దొరకటం మంచిది కాదన్నయ్యా?'' అన్నది చెల్లెలు.

"కాదు, మంచిదికాదు'' అని గగనుడు తల తిప్పాడు.

"ఎందుకు మంచిదికాదో చెప్పు? వీటన్నిటినీ నాన్న గారే వప్పుకున్నప్పుడు నీ దేముంది?''

ఇక్కడే ఒక్క విషయం చెప్పటం అవసరం. తండ్రి చాదస్తం కొడుకుకు పోలేదు. మద్యమాంసాదులు, ఇంకా కొన్ని ఆనుషంగిక విషయాలలోనూ, పూర్తిగా మోహానికి లోబడినవాడు. పత్నీవియోగపు కొరత పక్కవూరు నీచ కుల స్త్రీ ఒకతె తీర్చివుందని అందరికీ తెలుసు.

గగనుడు మండిపడి "నాలో చాదస్త మేమీ లేదు. కాని శాస్త్రానుసారంగా వస్తున్న కులాచారానికి నీ కోసం తిలాంజలి వదలి — నా పది హేనుతరాలవాళ్ల నీ నరకకూపంలో ముంచి వదలమంటావా? మేము కృష్ణభగవానుని సంతానం.

స్వభావం వున్నతమైతే 'యేం! పో! పో! ఇలాంటి నీచపుమాటలు ఇంకెప్పుడూ నోటివెంట రానియ్యకు'' అని గగనుడు కోపంతో వెళ్లిపోయాడు. గంగోపాధ్యాయుని వివాహప్రసంగం అంతట తోనే ఆగిపోయింది.

గగనుడు హరిహరఘోష్‌పాల్‌ని ఆశ్రయించాడు. కల కత్తాలో కలపవ్యాపారం చేసి హరిహరుడు లక్షాధికారి అయ్యాడు. ఒకప్పుడు అతని తాతముత్తవలు ఈ వూళ్లోనే వుంటూవుండేవారు. చిన్నప్పుడు చటోపాధ్యాయుల ఐశ్వర్యం కళ్లారా చూచాడు. వారింట్లో మిఠాయి తిన్న రోజులుకూడా అనేక మున్నాయి. డబ్బంటే అతనికి లెక్కలేదు. అందుకనే రాజీపడి చటర్జీల ఋణమంతా తీర్చి హరిహరుడు గణేశపురం కొన్నాడు. బైట నూరుగదులూమాత్రం ఆఫీసుకు వుంచు కొని లోపలిభాగ మంతా గగనుడు వారసుకునేషరతు మీద అప్పువాళ్లకు డిక్రీమొత్తం యిచ్చి యిల్లు వాపసుతీసుకున్నాడు.

జమీందారీ కొన్నాడు. కాని ప్రజలు కొత్తజమీం దారు స్వాధీనంలోకి పోవటానికి తిరస్కరించారు. ఆస్తి తక్కువ. శిస్తుకూడా అంతంతమాత్రమే. అందుచేత అట్ట హాసా లేమీ జరగటానికి వీలులేకపోయింది. అయినా ఈ కొద్ది లోనే గగనుడు అతికౌశలముతో హరిహరునిపక్షాన గణేశ పురంలో ఒక్క నౌకరునుకూడా లేకుండా చేశాడు. అందు చేత గగనుడు తన అభీష్టానుసారంగానే గుమాస్తాగా నియుక్తు డయ్యాడు. అంటే—లోగడ జమీందారు ప్రస్తుతపు జమీం దారునికి గుమాస్తా అయ్యా డన్నమాట. అతను ప్రజలను వశపర్చుకున్నాక హరిహరుని ప్రాణాలు కుదుటపడ్డాయి. కాని

వసూళ్ళుమాత్రం యథావిధిగానే వున్నాయి. ఒక్క దమ్మిడీ కూడా చిట్టాలో జమ లేదు. ఈ గందరగోళాలతో మరి రెండేళ్ళు గడిచిపోయింది. ఒక రోజున హఠాత్తుగా గుమాస్తా గగనచట్జీ మాయమయ్యాడని కబురువచ్చింది. తర్వాత ఒక రోజున హరిహరుని తాలూకు మనిషి వచ్చి–వసూలయిన పైకాన్నంతా గగనచట్జీ మింగి మాయమయ్యాడని జాడ తీశాడు.

స్టేషనులో రిపోర్టు, ఠాణాలో విచారణా, ఇంకా జరగవలసిన వన్నీ జరిగినాయి. కాని డబ్బు దొరకలేదు, గగనుడూ అంతులేడు. ఆ యింట్లో గగనుని చెల్లెలు అనూరాధ, ఆమెకు తోడుగా వరుసకు చెల్లెలైన ఓ దూరపుబంధువుల అమ్మాయీ వుంటున్నారు. పోలీసులు వీరిద్దరినీ – నయానా భయానా ఎలా అడిగినా నిజం బైటపడ లేదు.

విజయుడు విదేశాలకు వెళ్ళివచ్చాడు. ప్రతి పరీక్షా తప్పటంవల్ల అతనికోసం హరిహరుడు చాలా డబ్బు ఖర్చుపెట్ట వలసివచ్చింది. అయినా ప్యాసు కాలేకపోయాడు. చివరికి విసిగి ఇంటికి మరలివచ్చాడు. విజయుడు చెప్పటం– 'విదేశాలలో ప్యాసవటం, తప్పటంలో ఎక్కువ వ్యత్యాసం లేదు. పుస్తకాలు వల్లించి గాడిదకూడా ప్యాసవుతుంది. నాకు అలాంటి వుద్దేశ్యమే వుంటే వల్లించేవాణ్ణి. విదేశాలకు వెళ్ళే వాణ్ణికాదు' అని. ఇంటికి వచ్చినతర్వాత అతను తండ్రి కలప వ్యాపారపు దుస్థితి చూచాడు. మునుగుతూ తేలుతూ వున్న వ్యాపారాన్ని తన యజమాయిషీలో పెట్టుకున్నాడు. నౌకర్లకు అతనియందు మంచి అభిప్రాయం ఏర్పడింది. గుమాస్తాలకు

అత నంతా సింహాస్వప్నం. ఈ వ్యవహారాలలో మునిగి శ్వాస తీసుకోటానికికూడా తీరిక లేని సమయంలో—గణేశపుర పరిస్థితులు అతని చెవిని పడ్డాయి. 'నాన్నగారు చేసేది ప్రతిదీ ఇలాగే వుంటుంది. ఇక నిర్లక్ష్యంచేస్తే లాభం లేదు. తను స్వయంగా చూచి ఏదైనా ఏర్పాట్లు చెయ్యి' అనే వుద్దేశ్యంతో అతను గణేశపురం వచ్చాడు. ఈ చిన్నపనికోసం అతను వూళ్లో ఎక్కువ రోజు లుండడు. వీలైనంత త్వరలో దానికేదైనా స్థిరమైన ఏర్పాటుచేసి వెళతాడు. వ్యవహారాలన్నీ అతనొక్కడి నెత్తినే పడినాయి. అన్న అజయుడు లేడు. అతి స్వార్థపరుడు. తన ఆఫీసుపనులు తాను చేసుకుంటూ కుటుంబ విషయాలలో ఏమీ జోక్యం లేకుండా తన పెళ్ళాం బిడ్డలతో సుఖంగా కాపురంచేస్తున్నాడు. అతని భార్య ప్రభావతి కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయపట్టభద్రురాలు. కన్నవారి మంచిచెడ్డలు తెలుసుకోటం అటుంచి అత్తమామలు బ్రతికున్నారో లేదో తెలుసుకోటానికికూడా ఆమెకు అవకాశం వుండదు. వారుండే అయిదారు గదులపట్టు ఇంట్లో ఇంకెవరూ అడుగుపెట్టడానికి కూడా వీలులేదు. వారి నౌకర్లూ, వారి చాకర్లూ వేరు. పెదబాబు వప్పుకోపోవటంవల్ల ఇంతవరకు ఒక మరకవంట వాణ్ణిమాత్రం పెట్టలేకపోయారు. మామ చనిపోగానే ఆ కొరతకూడా తీర్చవచ్చు నని ప్రభావతి ఆశ. విజయునియందు ఆమె ఎప్పుడూ ఏవగింపుతో ఉండేది. అతను విదేశాలనుండి తిరిగి వచ్చినదగ్గరనుంచీ ఆమె మనోభావంలో కొంచెంమార్పు కలిగింది. ఒక రోజున మరదిని విందుకు పిలచి తన చేతితో వడ్డించింది. ఆ సమయంలోనే తన చెల్లెలు అనీతకు విజ

యుని పరిచయంకూడా చేసింది. ఇప్పుడామె బి. ఏ. ప్యాసయి, ఎం. ఏ. చదవటానికి వెళ్ళబోతూవుంది.

విజయుడు విధురుడు. భార్య చనిపోయాకే విదేశాలకు వెళ్ళాడు. అక్కడ ఏమి చేశాడో, ఏమి చెయ్యలేదో అన్న విషయం ఇప్పుడు అప్రస్తుతం. కాని తిరిగి వచ్చినతర్వాత కొంత కాలంవరకుమాత్రం, అతని భావం స్త్రీజాతియందు కొంచెం కటువుగా వుండేది. తల్లి పెళ్లిచేసుకో మని చెప్పి నప్పుడు—ఆమెకు ఏ వేవో చల్లనిమాటలు చెప్పి సమాధాన పర్చేవాడు. ఇప్పటివరకు ఆ విషయం అడుగున పడిపోయింది.

గణేశపురం వచ్చాక అతను ఒక గృహస్థుని యింట్లో ముందువైపు గదులు తీసుకొని క్రొత్త కచేరీ పెట్టాడు. గగనుని ఇంట్లో దొరికిన కాగితా లన్నీ బలవంతంగా ఇక్కడికి తీసుకొచ్చారు. ఇక అనూరాధను, ఆమె చెల్లెల్ని ఇంట్లోంచి గెంటించా లని ప్రయత్నిస్తున్నారు. వినోదఘోషుని యిప్పుడు ఈవిషయాన్ని గురించే సలహా లడుగుతున్నారు.

కలకత్తానుండి వచ్చేప్పుడు విజయుడువెంట తన ఏడేళ్ళ కొడుకు "కుమార్"ని కూడా తీసుకొచ్చాడు.

పల్లెటూళ్లో పురుగూ బుట్రా వుంటా యనే భయంతో తల్లి అడ్డుపెట్టింది. "నీ పెద్దకోడలి కృపవల్ల నీ మనుమల కేమీ కొదువ లేదు. కనీసం వీణ్ణయినా అలా తయారుచెయ్యకు. కష్టసుఖాలలో రాటుతేలి మనిషిగా తయారుకానీ అమ్మా" అని కుమారుని వెంట తీసుకువచ్చాడు.

విదేశీయులుకూడా సరిగ్గా ఇలాగే అంటూవుంటా రని వినికిడి. కాని వారి మాటలకంటే దీనిలో మరికొంత గూఢ

రహస్య ముంది. విజయుడు విదేశాలలో వుంటున్నప్పుడు - ఈ తల్లిలేనిబిడ్డ జీవితం ఆదరసత్కారా లేమీ లేకుండా కఠినంగా గడిచింది. దాది ఏనాడూ మంచా పనిచేసేదికాదు. ఎంత సహాయసంపత్తు లున్నాకూడా అతన్ని ఆదరించి పెంచే దిక్కు లేకపోయింది. పాపం, కష్టాలుపడ్తూ ఇంత పెద్దవా డయ్యాడు. విదేశంనుండి తిరిగి వచ్చినతర్వాత ఈ సంగతులు అతని చెవిని పడ్డాయి.

గణేశపురంకు బైలుదేరబోయేప్పుడు వదిన విచారం కనపర్చుతూ "కుర్రవాణ్ణికూడా వెంట తీసు కెళుతున్నారు. పల్లెటూరుకాబోలు, కొంచెం జాగ్రత్తగా వుండాలిసుమా! ఇంతకీ వచ్చేది ఎప్పుడు?" అన్నది.

"వీలైనంత త్వరలోనే... ..."

"మనకు అక్కడ ఒక ఇల్లు వుందనికూడా విన్నాను. బాబుగారు కొన్నారా ఏమిటి?"

"కొంటానికి కొన్నారుగాని, దానిమీద మనకు అధికారం లేదు."

"ఇప్పుడు నువ్వు వెళుతున్నావుగా. స్వాధీనంకాక ఏ మాతుంది?"

"నేనూ అలాగే అనుకుంటున్నాను."

"స్వాధీన మైనతర్వాత కొంచెం కబురు చెయ్యండి."

"ఎందుకు?"

"పల్లెటూళ్లు ఎప్పుడూ చూడలేదు. ఎప్పుడైనా ఒక నాడు చూచివద్దా మని. దగ్గరేగా! అనీతకు కాలేజీకూడా లేదు. ఆమెకూడా వెంట వస్తా నంటోంది."

దానిమీదట విజయుడు ఉప్పొంగిపోయి "స్వాధీనం కాగానే కబురు పంపిస్తాను వదినా. ఇదిగో! అప్పుడుమాత్రం కాదు, కూడదు అని ఏమీ అనవుకదా! మీ చెల్లిని తప్పకుండా తీసుకురావాలి" అన్నాడు.

అనిత తరుణవయస్క. చూట్టానికి అందంగానే వుంటుంది. బి. ఏ. కూడా ప్యాసయింది. విజయుని మన స్తత్వం స్త్రీజాతిని ఏవగించుకొనే దైనా — ఒక్క రమణిలో ఇన్ని గుణాలు ఇమిడి వున్న వని అతనీ విధమైన స్వభావం కలిగి వుండటం. ఆ పల్లెసీమల్లోని ప్రాచీన ప్రకృతి శోభను, ఆ విశాల వృక్షచ్ఛాయల్ని, ఆ సౌందర్యమూర్తికి చూపించాలన్న కోర్కె అతని హృదయాన్ని వుయ్యాల లూపు లూపసాగింది.

౨

విజయుడు అచ్చమైన విదేశీదుస్తులు ధరించి, తలను హేటూ, నోట్లో సిగరెట్టూ, జేబులో రివాల్వరూ పెట్టుకొని చేతిలో కొరడా తిప్పుతూ ఘరానా కుటుంబీకుల యింటికి వచ్చాడు. వెంట సాయుధపాణులైన ఇద్దరు జవాన్లూ, వినోద ఘోషు, కొడుకు "కుమారు", మరికొంతమంది పూర్వప్రజా వచ్చారు. ఆస్తి స్వాధీనపర్చుకొనటంలో కొంతఘర్షణ జరుగుతుందని తెలిసివుండే కూడా, కొడుకును పిరికివానిగా చెయ్యటానికి ఇష్టంలేక శౌర్యసాహసాలు నేర్పటానికి ఇది ప్రథమ పాఠమను వుద్దేశంతో కుమారును వెంట తీసుకువచ్చాడు. అనూరాధ ఒంటరిది, ఆడది, ఇంత హంగామా అనవసరమని

వినోదు డన్నా కూడా - రివాల్వరు వున్నప్పుడు వెంటతీసు కొస్తేనే మంచి దని తీసుకొచ్చాడు.

"ఆపిల్ల చాలగడుసు దని విన్నాను. నిముషంలో పోగు చేస్తుం దట జనాన్ని. గగనునికికూడా సలహా లిచ్చేది ఆమే నట. గుణంకూడా అంతమంచిది కాదట" అన్నాడు విజయుడు.

"లేదే! అలాంటివి ఎప్పుడూ వినలేదు" అన్నాడు వినోద్.

"నేను విన్నాను!"

ఇంటి ముందు కొచ్చారు.

ఎవరూ కనపడ లేదు. విజయుడు వరండాలో నిలబడి ఇటూ అటూ తేరిపారజూస్తున్నాడు. కాలవారి ఇల్లే! ఎదురుగా తులసికోటవుంది. ఇంకా పడిపోలేదుగాని, దాదాపు శిథిలావస్థలోనికే వచ్చింది. ఒకవైపున కచేరీగది వుంది. ఇప్పు డది పావురాలకీ, గబ్బిలాలకూ, స్థావరమైంది.

"ఎవరైనా వున్నారా?" నౌకరు కేక వేశాడు.

గౌరవశూన్యమైన ఆ కేక విని అందరికీ సిగ్గనిపించింది. "నేను వెళ్లి రాధకు చెప్పివస్తాను బాబూ" అని వినోదఘోషు లోపలికి వెళ్ళాడు.

అతని గొంతునిబట్టీ, చెప్పే తీరునుబట్టీ ఇప్పటికికూడా ఆయింటిని అగౌరవపర్చటానికి సంకోచం కలుగుతూ వున్నట్లు తెలుస్తూ వుంది.

అనూరాధ వంటచేస్తూవుంది. వినోదుడు వెళ్ళి వినయంగా "చిన్నబాబుగారు వచ్చి బైటనుంచున్నారు అక్కా" అన్నాడు.

ఈ సదవకాశంకోసమే ఆమె నిత్యమూ ఎదురుచూస్తూ వుంది. చెయికడుక్కుని లేచి సంతోషును పిలచి "బైట ఒక చాపపరచి, పిన్ని ఇప్పుడే వస్తుంది అని చెప్పు" అని మళ్ళీ వినోద్‌తో "ఎక్కువ ఆలస్యంకాదులే, బాబుగారు కోపగించుకుంటారేమో? నాతరపున కూర్చోమని చెప్పు వినోద్" అన్నది.

వినోదుడు లజ్జితవదనంతో, "నే నేం చేస్తానుఅక్కా, మేము బీదగృహస్థులము. జమీందారుగారు చెబితే కాదన లేము. అందుకనే—" అన్నాడు.

"అది నాకు తెలుసు వినోద్!"

వినోదుడు వెళ్ళిపోయాడు. బైటచాప వేశారు. కాని దానిమీద ఎవరూ కూర్చోలేదు. విజయుడు కొరడాతిప్పుతూ సిగరెట్టు కాలుస్తూ వాకిట్లో పచారు చేస్తున్నాడు.

అయిదారు నిమిషాలకు సంతోష్ వచ్చి వాకిటి కేసి చూపిస్తూ భయంతో "పిన్ని వచ్చింది" అన్నది.

విజయుడు చప్పున నిలబడిపోయాడు. ఘరానా కుటుంబపుబిడ్డ, ఏమని పిలవాలా అని గుంజాటనతో ఆలోచింప సాగాడు. కాని తనబలహీనత కనపడినా లాభంలే దనుకుని — అనూరాధను ప్రశ్నించి "ఈ ఇల్లు మాదన్న సంగతి మీకు తెలుసా?" అన్నాడు.

"ఆఁ తెలు"సని సమాధానం వచ్చింది.

"అయితే ఎందుకు ఖాళీచెయ్యరు?"

అనూరాధ తలుపుచాటునుండే చెల్లెలిద్వారా సంభాషణ సాగించా లనుకున్నది. కాని ఆపిల్ల అంతచురుకైనది కాకపోవటంవల్లా, జమీందారుగారి కఠినస్వభావాన్ని గురించి విని

భయంతో ఆమె అసలు చెప్పలేకపోయింది. విజయుడు సమాధానంకోసం ఎదురుచూచి చివరకు విసుగుతో "చెప్పదలచుకుంటేమిటో మీ పిన్నిని ఎదుటకు వచ్చి చెప్ప మను! నేను హ్రిడ్వపులిసీ, సింహాన్నీ కాదు, ఆమెను అమాంతంగా మింగటానికి." ఇల్లు కాళీ చెయ్యాని కారణ మేమిటో చెప్పమను" అన్నాడు.

అనూరాధ బైటికిరాకుండా అక్కడనుంచే సమాధాన మిచ్చింది. "వెళ్ళిపోవా లన్న షర తేమీ లేదు. లోపలిభాగంలోమే ముండవచ్చునని మీతండ్రి హరిహరబాబుగారే చెప్పారు."

"రాతకోత లేమైనా జరిగాయా?"

"లేదు. రాతకోత లేమీ జరగ లేదు. కాని వారింకా సజీవులై వున్నారుగా— అడిగితే తెలుస్తుంది."

"నాకు అడగవలసిన అవసరం లేదు. ఈషరతు వారి చేత ఎందుకు రాయించుకోలేదు?"

"అన్నయ్య అవసరమనుకొని వుండరు. బహుశా పెద బాబుగారి నోటిమాటకంటే రాతకోత లెక్కువని ఆయనకు తోచివుండదు."

దీని కేమీ సరైన సమాధానం తోచక విజయుడు మెదలకుండా వూరుకున్నాడు. వెంటనే లోపలినుండి మళ్లీ సమాధానం వచ్చింది.

"ఈషరతు రద్దయిం దంటే అన్నిషరతులూ పోయినట్లే. ఇక మాకు ఈ ఇంట్లో వుండే అధికారం లేదు. కాని నేను ఏకాకినై పోయాను. ఈపిల్ల కూడా వుంది. తలిదండ్రులు కూడా లేరు. నేనే పెంచి పెద్దదాన్ని చేశాను. మీరు దయ తలిచి

మ మిమ్మిస్థితిలో ఇక్కడ వుండ నియ్యకపోతే ఎక్కడికి వెళ దామా అని ఆలోచిస్తున్నాను'' అన్నది అనూరాధ.

"దీనికి సమాధానం నే నివ్వవలసివుంటుందా? అయితే మీ అన్నగారు ఎక్కడవున్నారు?'' అన్నాడు విజయుడు.

"ఎక్కడున్నాడో నాకు తెలియదు. మిమ్మల్ని ఇంత వరకు కలుసుకోలేక పోవటానికి కారణం – మీరు అప్రసన్ను లౌతారనే భయంవల్లనే'' అని ఆమె తమాయించుకుని మళ్లా చెప్పసాగింది.

"మీరు యజమానులు– మీ ముందు ఏమీ దాచను. నా కష్టనిష్ఠురా లన్నీ మనవి చేసుకుంటాను. నే నే నాడూ ఈ ఇంట్లోనుంచి కదల నని పంతంపట్టి కూర్చోలేదు. కొన్నాళ్ల పాటుండి నా అంతట నేనే వెళ్లిపోతాను.''

ఆమె గొంతునుబట్టి కంటతడిపెట్టిం దని బైట నిలబడి యున్న విజయుడు గ్రహించి, చాల బాధ పడ్డాడు. మనసులో కొంత సంతోషం కూడా కలిగింది. ఈ ఇంటిని స్వాధీనపర్చు కోటానికి ఎన్ని యాతనలు పడవలసివచ్చేవో, ఎంతకాలం పట్టేదో ననుకున్నాడు. వాస్తవంగా అవేమీ జరగలేదు. ఆమె కన్నీటితో భిక్షమాత్రం అడిగింది. జేబులో పిస్తోలు, నౌకర్ల చేతుల్లో లాఠీలు అతన్నే బాధపెట్ట సాగినై. కాని బలహీనత బైటపెడితే లాభంలేదు. "వుండ నివ్వటానికి నా కభ్యంతరం లేదు. కాని, ఇల్లు నా స్వంతానికి కావలసివుంది. నే నిప్పు డుంటున్నచోట చాల ఇబ్బందులు పడవలసివస్తోంది. అదీ గాక మాయింట్లో ఆడవారు కూడా వూరు చూట్టానికి కొద్దిరోజు లలో వస్తా మన్నారు'' అన్నాడు విజయుడు.

"మంచిదే. రానీయండి. బైటగదుల్లో మీరు విశ్రాంతిగా వుండవచ్చు. లోపల రెండో అంతస్తులో చాలా గదులున్నాయి. విశ్రాంతిగా వుండవచ్చు. ఇబ్బంది ఏమీ వుండదు. పరాయిచోట వారికి కూడా ఇక్కడి సంగతులు తెలిసిన మనిషి ఎవరైనా వుండాలిగా! నేను వారికి అన్ని విధాలా సాయం చేస్తూవుంటాను" అన్నది అనూరాధ.

ఈసారి విజయుడు చాల సిగ్గుపడి "అవసరం లేదు. మీ రేమీ కష్టపడ నవసరం లేదు. వారివెంట నౌకర్లూ — చాకర్లూ అంతా వస్తారు. అయితే — లోపలకు వెళ్లి నే నొక సారి చూచిరావచ్చునా?" అన్నాడు.

'ఎందుకు చూడగూడదు? మీ కభ్యంతర మేముంటుంది — అన్నది.'

విజయుడు లోపలికి వెళ్లి క్షణంసేపు ఆమె మొహం కేసి చూచాడు. నెత్తిమీది ముసుగు జారిపోబోతూవుంది. సగం మాసినచీరకట్టుకుంది. నగ లేమీ లేవు. చేతులకుమాత్రం రెండు జతలు బంగారపుగాజులు మాత్ర మున్నాయి. అశ్రుమిశ్రిత మైన ఆమెస్వరం విజయునికి అత్యంతమృదువుగా వినిపించింది. రూపంకూడా అలాగే వుంటుందనుకున్నాడు. పేదదైన కులీన కుటుంబపు బిడ్డేగా! కాని చూచినతర్వాత అత ననుకున్నట్లుగా లేదు. రంగు ఎరుపుకాదు. చామనచాయ. కాని కొంచెం నలుపువైపుకే మొగ్గిం దనుకోవచ్చు. పల్లెటూరిపిల్లలు ఎల్లా వుంటారో సరిగ్గా అలాగేవుంది. ఆమె సోమరితనంగా కాలం గడపదని ఆమె ప్రకృతే చెబుతూవుంది. ఆమె మొహంలో ఒక

విధమైన కళ ప్రతిబింబిస్తూవుంది. కళంకరహితమైన సౌందర్య ప్రతిమ.

"నేను వంటపనిలో వున్నాను. బాబుగారికి ఇల్లంతా చూపించు వినోద్!" అన్నది అనూరాధ.

"నువ్వు కూడా రావా అక్కా?"

"రాను".

పైకివెళ్ళి విజయుడు అంతా కలయదిరిగి చూచాడు. గదులు చాలా వున్నాయి. ప్రతిగదిలోనూ పూర్వకాలపు పనితనం కొద్దో, గొప్పో కనిపిస్తూన్నది. కొన్ని శిథిలమైపోయినాయి. కొన్ని కాబోతున్నాయి. ఇప్పుడు వాటిగొప్పతనం అట్టే కనుపించకపోయినా ఆ రోజుల్లో వుండేది వాటికి విలువ. బైట గదులు లాగానే ఈ గదులుకూడా శిథిలావస్థలో ఎముకల గూడులా వున్నాయి. పేదరికపుఛాయలు ప్రతివస్తువు మీదా బాగా దట్టంగా అలుముకున్నాయి.

విజయుడు కిందకు వచ్చినతర్వాత అనూరాధ వంటింటి వాకిట్లోకి వచ్చినుంచున్నది. పేదరికంలోవున్నా ఆమె ఘరానా కుటుంబపు బిడ్డ కనక ఆమెను 'నువ్వు' అని సంబోధించటానికి విజయునికి నోటపనిపించింది. "మీరు ఈ ఇంట్లో ఇంకెంతకాలం వుండదలచుకున్నారు?" అన్నాడు.

"ఇప్పుడు సరిగ్గా చెప్పలేను. మీరు దయతలచి వుంచినన్నాళ్లు—"

"కొంతకాలంపాటు వుండవచ్చును కాని ఎక్కువకాలం వుంటానికి వీలుండదు. అప్పుడు మళ్లా ఎక్కడికి వెళతారు?"

"రాత్రింబగళ్లు ఆలోచించేది- ఇదే."

"మీకు గగనుని జాడ తెలుసునని లోకు లనుకుంటు న్నారు."

"వారు ఇం కే మేమి అనుకుంటున్నారు?"

విజయుడు ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పలేకపోయాడు.

"నాకు తెలియ దని మీకు మొదటే చెప్పాను. ఒక వేళ తెలిసినా అన్నను పట్టించియివ్వనా? ఇదేగా మీ ఆజ్ఞ?" అన్నది అనూరాధ.

ఆమె స్వరంలో తిరస్కారభావం కనపడింది. విజయుడు చాల సిగ్గుపడ్డాడు. జాత్యభిమానం ఆమెలో ఇంకా చావ లేదనుకున్నాడు. "మిమ్మల్ని ఆపని చెయ్య మని నే ననటం లేదు. శక్తివుంటే నేనే స్వయంగా అతన్ని వెతికిపట్టుకుంటాను. ఇంతకాలం నుండి మా సర్వనాశనం చేస్తున్నది కూడా తెలి యదా మీకు?" అన్నాడు.

సమాధానమేమీ రాలేదు. "ఇకముందు ప్రపంచంలో కృతజ్ఞత అనే మాటైనా వుంటుందా? ఎప్పుడైనా దీనిని గురించి మీ అన్నకు సలహాయివ్వలేక పోయారా? మాతండ్రి తిన్నదిమనిషి. మీవంశమునందు వారికి అమితమైన గౌరవ మర్యాద లున్నాయి. కనుకనే గగనునికి సర్వస్వం అప్పగిం చారు. దానికి ప్రతిఫలం యిదేనా? నేను దేశంలో వున్న ట్లయితే అలా ఎప్పటికీ జరగ నిచ్చేవాణ్ణి కాదనిమాత్రం గట్టిగా తెలుసుకోండి" అన్నాడు విజయుడు.

అనూరాధ మెదలకుండా వూరుకుంది. ఏ మాటకూ సమాధానం రాకపోయేప్పటికి విజయుడు లోలోన చాల కాక పడ్డాడు. అతనిలో వుద్భవిల్లిన కరుణంతా భస్మమై పోయింది.

"నేను కఠినుడ నని, అనవసరమైన దయాదాక్షిణ్యాలు నాలో లేవనీ, తప్పు చేసినా చేతినుండి ఎవరూ తప్పించుకో లేరనీ అందరికీ తెలుసు. అన్నగారు కనపడితే కనీసం ఈ విషయ మైనా చెప్పండి" అన్నాడు.

అనూరాధ అలాగే మౌనంగా వుండిపోయింది."ఇవ్వాళ నుంచి ఇల్లంతా నాస్వాధీనమై పోయింది. బైట గదులు బాగు చేయించిన తర్వాత రెండు మూడు రోజులలో ఇక్కడికే వస్తాను. ఆడంగులు ఆ తర్వాత వస్తారు. మరెక్కడకూ వెళ్ల లేనంతవరకు మీరు కింద ఒకగదిలో వుండండి. ఏ వస్తువూ దాటెయ్యటానికి మాత్రం ప్రయత్నించకండి" అన్నాడు విజయుడు.

ఇంతలో కుమార్ "దాహం మౌతూవుంది. మంచి నీళ్లు నాన్నా?" అన్నాడు.

"ఇక్కడ మంచినీ ళ్లెక్కడవి?"

అనూరాధ చేతిసైగతో అతన్ని తనదగ్గరకు పిలిచి వంటింట్లోకి తీసు కెళ్లి "కొబ్బరి బొండాంనీళ్లు తాగుతావా బాబూ?" అన్నది.

'ఆఁ తాగుతాను.'

సంతోష్ బొండాం కొట్టి నీళ్లు యిచ్చింది. కుమార్ నీళ్లన్నీ కడుపునిండా తాగి, పచ్చికొబ్బరి తీసుకు తిన్నాడు. "చాల తియ్యగా వున్నాయి. నువ్వు కూడా తాగుతావా నాన్నా ?" అన్నాడు బైటకి వచ్చి.

"తాగను."

"తాగరాదు నాన్నా! చాలా వున్నాయ్" అంతా మనదేగా!"

ఇంతమంది ముందు కుర్రవాడి నోటినుండి వచ్చిన ఈ మాటవిని అతను చాల సిగ్గుపడి "వద్దు. తాగను, నువ్వూపద" అన్నాడు.

3

ఇల్లు స్వాధీనం చేసుకొని విజయుడు పీఠం వేసుకు కూర్చున్నాడు. రెండుగదులు మాత్రం తను ప్రత్యేకంగా వుంచుకొని తక్కినభాగ మంతా కచేరీకింద వుంచాడు. వినోద ఘోషు ఒకప్పుడు జమీందారులవద్ద వుద్యోగం చేసివున్నాడు. ఆసాంప్రదాయాన్ననుసరించే అతన్ని కొత్తగుమాస్తాగా నియమించినా చిక్కులు వదలలేదు. గగన చటర్జీ వసూలుజేసిన డబ్బుకి రసీదు లివ్వడం అవమానకర మనుకోటమే దీనికి ముఖ్య కారణం. ఎందుచేతనంటే దానిలో అపనమ్మకపు ఛాయలుంటాయి. అది చటర్జీలవంశాలకు గౌరవప్రదం కాదు. దీని మూలకంగా అతను పరారైన తర్వాత రైతులు చాలచిక్కుల్లో పడ్డారు. సాక్ష్యాలు, ప్రమాణాలతో ప్రజలు హాజరౌతున్నారు. కంట తడిపెట్టుకుంటున్నారు. తుడుచుకుంటున్నారు. ఎవరు ఎంత ఇచ్చారో, ఎవరెంత బాకీవున్నారో నిర్ణయించటం చాల కష్టంగా వుంది. విజయుడు ఎంత తొందరగా కలకత్తా తిరిగి వెళదా మనుకున్నాడో అంత తొందరగా వెళ్లలేక పోయాడు. ఇవ్వాళ – రేపు అంటూ వుండగానే పదిహేను రోజులు గడచి పోయాయి.

ఇటు కొడుక్కి సంతోష్‌తో స్నేహం కలిసింది. వయసులో అతను రెండు మూడేళ్లు చిన్న కాని సాంఘిక సంబంధాలు మాత్రం పెద్దవి. ఇంకెవరూ లేకపోయేప్పటికి అతను వారితో కలసి మెలసి పోయాడు. వారివద్దే ఇంట్లో వుంటూ వుంటాడు. తోటలూ-దొడ్లూ, చెట్లూ-పుట్టలూ తిరుగుతూ వుంటారు. పచ్చిమామిడికాయలూ, పిచ్చికగూళ్లూ వెతుక్కుంటూ సంతోష్ అక్కడగ్గరే తరచుగా అన్నం తింటూ వుంటాడు. ఇరుగుపొరుగువారిని చూచి అనూరాధను పిన్నీ! అని కూడా పిలువసాగాడు. విజయుడు డబ్బూ - దస్కం లెక్కల చిక్కుల్లో పడి కొడుకు అజమాయిషీ తీసుకోటానికే తీరటంలేదు. తీరిక దొరకి అజమాయిషీ కనుక్కుందా మనుకునేప్పటికి వాడు కనపడేవాడు కాదు. ఎప్పుడైనా ఒకనాడు గదురుకొని దగ్గర కూర్చోబెట్టుకున్నా, కాస్తసందు దొరకేప్పటికి ఒక్కగంతులో వెళ్లి పిన్నిగారి వంటింట్లో దూరేవాడు. మధ్యాహ్నంపూట సంతోష్‌తోపాటు పప్పూ అన్నం తినేవాడు. సాయంకాలం రొట్టె, కొబ్బరి లౌజూ——

ఆరోజు సాయంత్రం ఆసాము లెవరూ రాలేదు. విజయుడు కాఫీ తీసుకొని సిగరెట్టు కాలుస్తూ ఏటిఒడ్డుకు షికారు వెళ్లినద్దా మనుకుంటున్నాడు. తలవని తలంపుగా కొడుకు సంగతి జ్ఞాపక మొచ్చింది. ఇవ్వాళ పగలల్లా కనపడలేదు. నౌకరుని పిలచి "కుమార్ ఎక్కడ వున్నాడురా?" అన్నాడు.

అతను చేతితో అనూరాధ ఇంటికేసి చూపించి "అలోపల!" అన్నాడు.

"ఇవ్వాళ అన్నం తిన్నాడా?'

"లేదు."

"ఎందుకు పెట్టలేదు ?"

"ఇక్కడ తినడు బాబూ! పెడితే తిన నంటూ చిమ్మి పారేస్తాడు."

"రేపటినుంచీ వాడికి నేను భోంచేసేప్పుడు నాదగ్గర కూర్చోబెట్టు" అని అతను మనసులో ఏ మాలోచించు కున్నాడో ఏమో షికారుకు బదులు తిన్నగా లోపలికి వెళ్లాడు. వసారాలోంచి కొడుకు గొంతు వినపడుతూ వుంది. "పిన్నీ, ఇంకొక రొట్టె, రెండు లడ్డూలూ......త్వరగా"

"దిగిరా నాయనా! మీలాగ నేను చెట్లు ఎక్కగలనా?" అంటూన్నది అనూరాధ.

"ఎందుకు ఎక్కలేవు? పిన్నీ! కష్ట మేమీ లేదు. ఆ పెద్ద కొమ్మమీద కాలు వేసి, ఈ చిన్న కొమ్మ పట్టుకుని చప్పున ఎక్కరా!" అంటున్నాడు కుమార్.

విజయుడు దగ్గరకు వచ్చి నుంచున్నాడు. వంటింటి ముందు ఒక పెద్దమామిడిచెట్టు వుంది. కుమార్, సంతోష్ వాటికొమ్మలమీద కూర్చుని కాళ్లు వేళ్లాడ వేసి కులాసాగా తింటున్నారు. విజయుణ్ణి చూడగానే ఇద్దరు ఒక్కసారి తెల్ల బోయారు. అనూరాధ వంటింటి తలుపు చాటుకు వెళ్లినుంచు న్నది.

"వీళ్లు తిండి తినే చోటు ఇదేనా ?" అన్నాడు విజ యుడు.

ఎవరూ మాట్లాడకపోయేప్పటికి విజయుడు లోపలి

వ్యక్తి నుద్దేశించి "మీ మీద మహా అమలు సాగిస్తున్న ట్టున్నాడే" అన్నాడు.

ఈసారి అనూరాధ మృదుస్వరంతో "అవును" అని సమాధాన మిచ్చింది.

"అయినా అంత నెత్తిన ఎక్కించుకోవటం ఎందుకు?"

"ఇంకా అల్లరి చేస్తా డనే భయం వల్ల."

"కాని ఇంటివద్ద ఏమీ చెయ్యడేం?"

"చెయ్యకపోతే చెయ్యకపోతూ వుండవచ్చు. అయినా ఎవరివద్ద చేస్తాడు? తల్లిలేదాయె. ముత్తవ వుంటే ఎప్పుడూ మంచానపడి వుంటుంది. తండ్రి తల మునిగిన వ్యవహారాలతో గాలి పీల్చటానికికూడా తీరిక లేకుండా వుంటాడు!"

"విజయునికి ఈ సంగతి తెలియనిది కాదు. కాని తన బిడ్డకు తల్లిలే దన్నమాట యితరుల నోటివెంట విని చాల వ్యధ పడ్డాడు. మీరు చాలసంగతులు తెలుసుకున్నట్టు వున్నారు. ఎవరు చెప్పారు? కుమారా?" అన్నాడు.

"అతనికి చెప్పగల ఈడు లేకపోయినా తెలుసుకున్నది మట్టుకు అతని మాటలను బట్టే. మధ్యాహ్నపుపూట వాళ్లను ఎండలోకి వెళ్లనియ్యను. అయినా మరపించి పోతూనే వుం టారు. వెళ్లని రోజున నా పక్కలో పండుకొని ఇంట్లో కబుర్లు చెబుతూ వుంటాడు."

ఆ మొదటి రోజునలాగానే ఇవ్వాళకూడా ఆమె కంఠ స్వరం చాల మృదువుగా వుంది. అనాలని లేదుగాని ఆమె కంఠస్వరం మరొకసారి వినాలనే వుద్దేశంతో "ఇంటికి వెళ్లిన తర్వాత ఈసారి కుమార్ చాల బాధపడతాడు" అన్నాడు.

"ఎందుకని?"

"అల్లరిచెయ్యటమనేది ఒక మత్తుమందు లాంటిది. అలవాటు పడినవాడు మెదలకుండా వుండా లంటే బాధగా వుంటుంది. ఉత్సాహం వుండదు. అక్కడికి వెళ్ళిన తర్వాత వాడికి ఈ మత్తుమందు సమకూర్చి పెట్టేవా రెవ రుంటారు? రెండురోజులలో పారిపోయి చక్కావస్తాడు."

"లేదు, మర్చిపోతాడు. దిగిరా నాయనా! వచ్చి రొట్టె తీసుకెళ్ళు" అన్నది అనూరాధ మెల్లగా.

కుమార్ పళ్లెం చేత్తో పట్టుకుని దిగివచ్చాడు. పిన్ని చేతులోంచి మరికొన్ని రొట్టెలూ, లడ్డూలూ తీసుకొని తింటూ ఆమె నానుకొని నుంచున్నాడు. అవి జమీందార్లు తినదగ్గ రొట్టెలు కాకపోయినా వాటిలో ప్రేమామృతము నిండి వుందని గ్రహించాడు విజయుడు. "నిన్న చేసిన వెన్నముద్దలు ఇవ్వాళ కూడా చేస్తా నని చెయ్యలేదేం పిన్నీ?" అన్నాడు కుమార్.

"మర్చిపోయాను నాయనా! కొంచెం ఆదమరచి ఇటు వచ్చేప్పటికి పాలు పిల్లి పారబోసిపోయింది. రేపు తప్పకుండా చేస్తానులే" అన్నది అనూరాధ.

"ఏ పిల్లి పిన్నీ? తెల్లదా?"

"అదే నాయినా?"అని అనూరాధ అతని ముంగురులను నిమురుతూ నుంచున్నది.

ఈ అల్లరి చూస్తూవుంటే ముందుముందు మకురు తనంగా పరిణమిస్తుందేమో ననిపిస్తూ వుంది" అన్నాడు విజయుడు.

ఇంతలో కుమార్ "మంచినీ ళ్లేవీ?" అన్నాడు.

"మర్చిపోయాను బాబూ! ఇదిగో తెస్తున్నాను."

"నువ్వు అన్నీ మరిచిపోతావు పిన్నీ! నీ కేం జ్ఞాపక ముండదు."

"మీకు దెబ్బలు తగలాలి. అడుగడుగుకీని మర్చిపోతూ వుంటారు" అన్నాడు విజయుడు.

"మరే!" అని అనూరాధ నవ్వింది. అజాగ్రత్తగా వుండటం మూలంగా ఆ నవ్వు విజయుడు చూచాడు. కొడుకు చేస్తున్న అల్లరికి క్షమాపణ చెప్పకుండా మనుకున్నాడు. కాని ఆమె మరోవిధంగా భావిస్తుందేమో? తన లేమిలో, కష్టపు రోజుల్లో కటాక్షిస్తున్నా నని కించ పడుతుందేమో నను సందేహంతో మెదలకుండా వూరుకున్నాడు.

మర్నాడు ఉదయాన అనూరాధ కుమార్, సంతోష్ లకు అన్నం వడ్డించి కూర వడ్డించుతూవుంది. నెత్తిన ముసుగు లేదు. హఠాత్తుగా వాకిటవద్ద ఎవరిదో నీడ కనపడింది. తలెత్తి చూచింది - చిన్నబాబు. చప్పున నెత్తిన ముసుగు వేసుకొని లేచి నుంచున్నది.

"ఒక ముఖ్యమైన సలహాకోసమని మీవద్దకు వచ్చాను. వినోదఘోషు ఈవూరివాడే. మీరు అతన్ని బాగా ఎరుగుండి వుంటారు. అతన్ని గణేశపురానికి కొత్తగుమాస్తాగా వేయాలనుకుంటున్నాను. అతన్ని సంపూర్తిగా నమ్మి వుండవచ్చునా? లేదా ? మీ సలహా యేమిటి ?" అన్నాడు విజయుడు.

వినోదుడు పనిలో ప్రవేశించి వారంరోజులు పైదాటింది. చాల నైనంతవరకు బాగానే చేస్తున్నాడు. ఏవిధమైన గల్లంతూ లేదు. ఈమధ్యలో అతని గుణగణాలను తెలుసుకో

వలసినంత అవసర మేమి వచ్చిందో అనూరాధకు అర్థంకాలేదు. మృదుస్వరంతో "వినోదబాబు ఏమిచేశా డేమిటి ?" అన్నది.

"ఇంతవరకు ఏమీ చెయ్యలేదు కాని జాగ్రత్తగా వుండటం మంచిదిగా !"

"అతను చాల మంచి మని షని నా వుద్దేశం."

"నిజమైన వుద్దేశమేనా ? అతనిమీద నిందమోపటానికి యిష్టంలేక మంచివా డంటున్నారా?"

నేను మంచన్నా, చెడ్డన్నా ఏమైనా విలువుంటుందా ?"

"ఎందుకు వుండదు? అతను మీరే సరైన నిర్ణయకర్తని చెప్పాడు."

అనూరాధ కొంచెం ఆలోచించి "అతను మంచిమనిషే. అయినా ఒక కంటితో కనిపెడుతూ వుండండి. మీ నిర్లక్ష్యం మూలాన మంచిమనిషికి కూడా దుర్బుద్ధి పుడితే పుట్టవచ్చు" అన్నది.

"ఆ సంగతి నిజమే. నేరా లన్నిటికీ కారణా లెతుకుతూ కూచుంటే చాలావాటికి నోరు మెదల్చటానికి కూడ వీలుండదు" అన్నాడు విజయుడు.

మళ్లీ కొడుకు నుద్దేశించి "నీ అదృష్టం మంచిదిరా? తలవని తలంపుగా ఒక పినతల్లిని సంపాయించావు. లేకపోతే ఈ అడవిలో సగంరోజులు పస్తులు పండుకోవలసి వచ్చేది" అన్నాడు.

"మీకు ఇక్కడ భోజనానికి ఇబ్బందిగా వుందా ఏమిటి?" అన్నది అనూరాధ మెల్లగా.

విజయుడు నవ్వుతూ "ఏమీ లేదు. ఊరికినే అన్నాను. జీవిత మంతా పరదేశాలలో గడిపాను. ఇలాంటి ఇబ్బందులు అనేక సమయాల్లో అనేకములు వచ్చినవి. అయిన, వాటిని నేను ఎక్కువ లెక్క చేయను" అని బయటకు వెళ్ళిపోయాడు. అనూ రాధ కిటికీలోనుండి చూచి అతనింకా స్నాన, భోజనాలు చేయలే దని గ్రహించింది.

४

ఈ యింటికి వచ్చిన తరువాత అతనికి ఒక పాత పడక కుర్చీ దొరికింది. సాయంత్రం వేళ దానిమీద కాళ్ళారచాపుకొని, కళ్ళు మూసుకుని సిగరెట్టు పీలుస్తున్నాడు. ఇంతలో "బాబు గారూ" అన్నపిలుపు చెవిని పడింది. కన్ను తెరచి చూచాడు. ఎదురుగా ఒకవృద్ధుడు నిలబడి ఉన్నాడు. వయస్సు అరవై సంవత్సరములకు పైదాటి ఉంటుంది. కాని శరీరము మాత్రము కాయలాగ ఉన్నది. మీసాలు నెరసినవి. కాని మధ్యమధ్య నల్లవెంట్రుకలు తుమ్మెద వలె మెరుస్తున్నవి. ముందుపళ్ళు రెండు మూడుతప్ప తక్కినవన్ని గట్టిగానే ఉన్నవి. ఒంటి మీద సిల్కుకోటు, పైన కండువ, కాళ్ళకు చైనాచెప్పులు ఉన్నవి. జేబుగడియారపు గొలుసులో పులిగోరు వ్రేలాడు తుంది. ఈ పల్లెప్రాంతాల్లో అతను ధనవంతుడులాగ కనపడు తున్నాడు. విజయుడు లేచి కూర్చుని కూర్చో మని ఎత్తుపీట చూపించాడు. వృద్ధుడు "నమస్కారం" అని కూర్చున్నాడు.

"నమస్కారం"

"తమరు ఈ వూరి జమీందారులు. తమ తండ్రిగారు ఖ్యాతిగల లక్షాధిపతి. పేరు తెలుసుకుంటేచాలు. మీరు వారి

సుపుత్రులు. పాప మాపిల్లయందు దయ వుంచకపోతే అనేక యాతనలకు లోనవ్వాలిసి వస్తుంది'' అన్నాడు వృద్ధుడు.

"ఆ పిల్ల ఎవరు ? ఎంత ఇవ్వవలసివుం దేమిటి ?''

"బాకీని గురించేమీ కాదు. నేను చెప్పేది అమర చటర్జీగారి కుమార్తెను గురించి. చాల వృత్తము రాలు, గగనచటర్జీకి మారుటి చెల్లెలు. ఈ ఇల్లు ఆమె తండ్రి కట్టించిరి. కాని ఇక్కడేమీ వుండదు. నాలుగు రోజులుండి వెళ్లిపోతుంది. ఆ ఏర్పాట్లన్నీ అయ్యాయి. ఈ నాలుగు రోజులకే తమరు మొదపట్టించి బైటకు గెంటించటం తగునా?'' అన్నాడు వృద్ధుడు.

ఈ అశిక్షితవృద్ధునిమీద కోపగించుకున్నా లాభం లేదని విజయుడు గ్రహించాడు. కాని అతను మాట్లాడే మాటల ధోరణినిబట్టి కాకపడక తప్పలేదు. "తగునోకాదో దాన్ని నిర్ణయించుకునేవాణ్ణి నేను. ఆమెతరఫున వకాలతు పుచ్చుకోటానికి నువ్వెరవవు?'' అన్నాడు.

"నాపేరు త్రిలోచన గంగోపాధ్యాయులు. ఈ పక్క గ్రామం, మహేశ్వపురంలో మా కాపురం. నన్నెరుగని వారెవరూ లేరు. మీ తండ్రిగారి ఆశీర్వాదంవల్ల నా ముందు చెయి జాపనివాడు ఈ ప్రాంతంలో దొరకటం కష్టము. మీకు నమ్మకం లేకపోతే వినోదఘోషు నడిగండి'' అన్నాడు వృద్ధుడు.

"అంత అవసరం వస్తే నేనే మీవద్దకు వస్తానులే. ఆమె తరఫున వకాలతు తీసుకోటానికి అసలు మీరు ఆమెకు ఏమౌతారో తెలుసుకోవచ్చునా?'' అన్నాడు విజయుడు.

వృద్ధు కొంచెం ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకొని "భర్తను.

వచ్చే వైశాఖమాసం వెళ్లగానే వివాహం చేసుకుంటాను" అన్నాడు.

విజయుడు స్తబ్ధుడై "అనూరాధను మీరు వివాహం చేసుకుంటారా" అన్నాడు.

"అవును. అదే నా దృఢసంకల్పం. జ్యేష్ఠమాసం వెళ్లిన తర్వాతకాని మంచి లగ్నాలు లేవు. లేకపోతే ఆ మూడు ముళ్లూ ఈ నెలలోనే వేసేవని. ఇక్కడ వుండనివ్వను. మిమ్ము బ్రతిమాల నవసరమూ వుండేదికాదు."

విజయుడు కొంచెంసేపు మెదలకుండావుండి "ఈసంబంధం కుదిర్చింది ఎవరు? గగనచటర్జియా?" అన్నాడు.

వృద్ధుడు కోపంతో కాకపడి "ఆ దొంగవెధవా? జమీందారీ సర్వనాశంచేసి పరారయ్యాడు. ఇంతకాలంనుండీ వాడేగా అడ్డు తగులుతూ వచ్చింది. లేకపోతే ఈ మార్గశిర మాసంలో వివాహమైపోయేది. మేము వృత్తమ వంశీయులము. శ్రీకృష్ణుని సంతానం. మీ ఇంట పిల్లనివ్వము. ఇవీ అత నన్న మాటలు. ఇప్పుడా డాంబికము ఏమైందో? చివరికి వారించే పిల్ల నివ్వాల్సి వచ్చిందే! ఈ కాలంలో కులగోత్రాలను ఎవ రాలోచిస్తున్నారు బాబూ? డబ్బే కులాలు, డబ్బే గౌరవం, డబ్బే సర్వస్వం; అవునా బాబూ! అన్నాడు.

"అవునుగాని, అనూరాధ ఒప్పుకుందా?" అన్నాడు విజయుడు.

వృద్ధుడు సగర్వంగా మీసం మెలివేసి "ఒప్పుకోటమా? ఏమంటావు బాబూ? పట్టణంనుంచి మీరు వచ్చి ఒక్కకసురు కసిరేప్పటికి ఇంకేముంది? కళ్లముందు అంతా అంధకారంగా

కనపడింది. లేకపోతే నా సంకల్పమే వుండేదికాదు. కొడుకుల కిష్టం లేదు, కోడళ్లకు యిష్టం లేదు. కూతుళ్లూ-అల్లుళ్లూ అంతా విముఖంగా వున్నారు. నేను కూడా- 'పోనీలే, ఇప్పటికే రెండు సార్లు గృహస్థులమయ్యాం కదా' అనుకున్నాను. కాని రాధే స్వయంగా నావద్దకు 'గంగో మహాశయా! మీ పంచను స్థాన మివ్వండి. చాకిరీ చేసుకు బతుకుతాను'' అని కబురంపించింది. ఇంకేం చేస్తాను? వప్పుకోక తప్పలేదు'' అన్నాడు.

విజయుడు మాట్లాడలేదు.

“వివాహం ఈయింట్లోనే జరగాలి. చూట్టానికి బాగుండదు, లేకపోతే మా యింటివద్దనే చేసుకుందును. గగనచటర్జీకి ఎవరో పినతల్లి వుండట. ఆమె కన్యాదానం చేస్తుంది. ఇక మీరొక్కరు వప్పుకున్నట్లయితే అంతా కుదిరిపోయినట్టే'' అన్నాడు వృద్ధమహాశయుడు.

విజయుడు తల పైకెత్తి “వప్పుకొని నేనేం చెయ్యాలో చెప్పండి. నేను ఇల్లు కాళీ చెయ్యమని తాకీదు యివ్వకుండా వుండటమేగా? సరే, అలాగే చేస్తాను. ఇక మీరు వెళ్లవచ్చు. సెలవు!'' అన్నాడు.

“సెలవు! మహాప్రభూ సెలవు! అది ఎలాగూ వుంది. మీ తండ్రిగారు లక్ష కధికారి, చల్లని ప్రభువు, తలుచుకుంటేనే శుభం కలుగుతుంది.''

“అలాగే. ఇక తమరు దయచెయ్యండి.''

“అయితే వెళుతున్నాను ప్రభూ - నమస్కారం'' అని త్రిలోచనబాబు వెళ్లిపోయాడు.

వృద్ధమహాశయుడు వెళ్లిపోయిన తర్వాత విజయుడు

మెదలకుండా కూర్చుని—'దీనిలో బుర్ర పగులగొట్టుకునేంత అవుసరమేముంది? వాస్తవంగా ఇంతకు తప్ప ఆపిల్లకు మరొక దారేముంది? లోకంలో ఇంతకుముందు జరగనిదంటూ ఏమీ లేదు. అలా జరుగుతూనే వుంటాయి. ఇంకా దానికోసం చింత దేనికి?' అని ఆలోచిస్తున్నాడు. తలవని తలంపుగా అతనికి ఆరోజున వినోదఘోషు చెప్పినమాట జ్ఞప్తికి వచ్చింది. ఒక రోజున అనూరాధ – కులమేమిటి? తిండికీ బట్టకీ కొరత లేకుండా వుంటే అదేపదివేలు –' అని అన్నతో పోట్లాడుతూ వుందట.

దానిమీాదట గగనుడు క్రోధంతో మండిపడి–"నువ్వు తల్లిదండ్రులపేరు మంటగలుప దలచావా ఏమిటి?" అని అడ్డు తగిలాడట. "వారి వంశజుడివి నీవు పేరుప్రతిష్ఠలు నిలుప గలిగితే నిలుపు. నేను నిలుపలేను"అని సమాధాన మిచ్చిందట అనూరాధ.

ఈ మాటలోని వ్యధను విజయుడు గ్రహించలేక పోయాడు. కులగోత్రాలయందు నమ్మకంలేదు, కాని ఎందు వల్లో అతనికి గగనుని మీాద సానుభూతి కలిగింది. అనూరాధ తీవ్రసమాధానాన్ని గురించి మనసులో ఆలోచించిన కొద్దీ - సిగ్గుమాలిన దానిలా, తన్మురాలుగా కనపడింది.

బైట వరండాలో క్రమంగా రైతులు పోగౌతున్నారు. ఇక అతను వారితో తన వ్యవహారాలు ప్రారంభించాలి. కాని ఇవ్వాళ అతనికేమీా బాగుండలేదు. నౌకరుతో చెప్పి వారం దరిని ఇళ్లకు పంపించేశాడు. కచేరీలో కూడా ఒంటరిగా కూర్చోలేక పోయాడు. ఏమి ఆలోచించాడో ఏమో చివ్వున లేచి సరాసరి లోపలికి వెళ్లాడు. వంటింటి ముందు వసారాలో

అనూరాధ చాపమీద రెండువైపుల చెరొక బిడ్డను వేసుకు పండుకొని భారతకథ చెబుతూవుంది. రోజూ సాయంత్రం పనులన్నీ త్వరగా ముగించుకు పడుకుని పిల్లలకు కథలు చెబుతూ వుంటుంది. తర్వాత కుమార్ కి అన్నం తినిపించి తండ్రిదగ్గరకు పంపించుతూవుంటుంది. వెన్నెల రాత్రి. తమాల వృక్షాల సందుల్లోంచి వెన్నెలపోడ ఆమె వంటిమీద, మొహంమీదా పడుతూవుంది. చెట్లనీడల్లోంచి ఎవరో ఒకమనిషి అటు వస్తున్న అలికిడి విని అనూరాధ దిగ్గున లేచి "ఎవరు" అన్నది.

"నేను విజయుణ్ణి."

ముగ్గురూ బడబడ లాడుతూ లేచి కూర్చున్నారు. సంతోష్ కి చినబాబుగారంటే అమితభయం. మొట్టమొదటి రోజు సంగతి అత నింతవరకు మరచిపోలేదు. అతను అటూ ఇటూ చూచి ఒక్క పరుగు తీశాడు. కుమార్ కూడా స్నేహితు ననుసరించాడు.

"త్రిలోచనగంగూలీని మీ రెరుగున్నారా? ఇవ్వాళ నా దగ్గరకు వచ్చాడు" అన్నాడు విజయుడు.

అనూరాధకు చాల ఆశ్చర్యం కలిగింది. "మీదగ్గరకా? కాని మీకు వారి కేమీ బాకీదారుకాదుగా" అన్నది.

"కాదు, అయివున్నట్టయితే మీకు చాల లాభంగా వుండేది." నేను ఆరోజున చేసిన దానికి ఏనాడైనా ప్రతీకారం చేయగలిగేదానివి."

అనూరాధ మాట్లాడ లేదు. అతను మిమ్మున్ని వివాహం

చేసుకోబోతున్నానని చెప్పిపోయాడు నిజమేనా ?" అన్నాడు విజయుడు.

"అవును"

"మీరు అతన్ని కాళ్లా వేళ్లాపడి యాచించివప్పించారా?

"అవును"

"అలాగే చేసివుంటే చాల అవమానకరమైన సంగతి. మీ ఒక్కరికే కాదు, నాకు కూడను"

"మీ కెందుకు?"

"ఆసంగతి చెప్పటానికే వచ్చాను నేను. నావ త్తిడి వల్లే మీరీ నిర్ణయానికి వచ్చినట్లు త్రిలోచనుడు చెప్పిపోయాడు. మీకు మరెక్కడా నిలవనీడలేక పోయేప్పటికి ఎంతో బతిమాలి - బామాలి అతన్ని వప్పించారట. లేకపోతే అతనీ వృద్ధాప్యంలో వివాహం చేసుకోవాలన్న కోర్కె లేదట. మీరు కాళ్లా వేళ్లా పడి కంట తడిపెడితే అతను వప్పుకోక తప్పింది కాదట."

"అవును. ఇదంతా నిజమే."

"నేను చేసిన పనికి క్షమించండి. నావ త్తిడిని నేను వుపసంహరించుకుంటున్నాను."

అనూరాధ మాట్లాడలేదు.

"అయితే మీ నిర్ణయాన్ని కూడా వుపసంహరించుకోవాలి" అన్నాడు విజయుడు.

"అలా ఎప్పటికీ జరగదు. నేను మాట యిచ్చాను. అంతా విన్నారు. లోకులు అతన్ని ఎ త్తిపొడుస్తారు."

"ఏమి ఎ త్తిపొడవరు. అతనికి నీయీడువున్న కొడుకులూ

కూతుళ్లూ వున్నారు. వారితో తగాలూ - పోట్లాటలూ వస్తాయి. అతని కుటుంబంలో కల్లోలం చెలరేగుతుంది. మీకు కూడా శాంతి వుండదు. మీరు ఈ సంగతు లన్నీ ఆలోచించారా?"

అనూరాధ వినయంగా "ఆలోచించాను. అలాంటి వేమీ జరగ దని నా నమ్మకం" అన్నది.

విని విజయుడు స్తంభించిపోయాడు. "నృసింహుడు ఎంత కాలం జీవిస్తా డని ఆశిస్తున్నారు?" అన్నాడు.

"లోకంలో ప్రతిఆడదీ భర్తఅయునన్న నృసింహుడు కావాలని కోరుకుంటూ వుంటుంది. ముత్తైదువగా నేనే ముందు చనిపోవచ్చుగా" అన్నది అనూరాధ.

విజయుడు ఎంత వెతికినా దీనికి సమాధానం దొరక్క స్తబ్ధుడై నిలబడి పోయాడు. కొంచెం సేపున్నతర్వాత వినయంగా "నన్ను వెళ్లిపొమ్మని చెప్పిన తర్వాత మళ్లా ఏనాడూ ఆ ప్రసంగం తీసుకురాని మాట యథార్థమే. నేను సహాయపాత్రురాలను కాకపోయినా దయ తలిచారు. దానికి మనసులో ఎంత కృతజ్ఞత చూపెడుతున్నానో చెప్ప లేను" అన్నది.

విజయుని వైపునుండి ఏమీ సమాధానం రాకపోయేప్పటికి "మిమ్మల్ని గురించి ఎవరిదగ్గరైనా ఎక్కడైనా చెడుగా చెప్పానో లేదో భగవంతుడికి తెలియాలి. గంగూలీ మహాశయుడు ఏదైనా చెబితే అవి అతనివి కాని, నావి కావు. అయినా నేను అతని తరఫున క్షమాపణ కోరుకుంటున్నాను" అన్నది మళ్లా అనూరాధ.

"మీ వివాహ మెప్పుడు? జ్యేష్ఠ బహుళత్రయోదశికా?

అయితే షుమారు ఒక నెలరోజులు వుంది కదూ?" అన్నాడు విజయుడు.

"అవును."

"దీనిలో పూరేది ఏమీ లేనట్టేగా?"

"బహుశా వుండదు. అతను అలాంటి ఆశపెట్టే పోయాడు."

విజయుడు చాలసేపటివరకు మెదలకుండా వూరుకొని "అయితే నేను చెప్పేది ఇంకేం లేదు. కాని మీ భావిజీవితాన్ని గురించి కూడా మీరు కించిత్తైనా ఆలోచించ నందుకు నాకు చాల విచారంగా వుంది".

"ఒక్కసారి కాదు, వెయ్యిసార్లు ఆలోచించి చూచాను. రాత్రింబగళ్లు ఇదే నా ఆలోచన. మీరు నామేలు కోరేవారు. మీకు కృతజ్ఞత తెలపటానికి నావద్ద తగినంత భాష లేదు. కాని మీరు స్వయంగా కూడా నన్ను గురించి సమగ్రంగా ఆలోచించి చూడండి—ధనం లేదు - రూపం లేదు - ఇల్లు లేదు - వాకలి లేదు. ఒంటరి జీవితంలో వచ్చే వూరి అత్యాచారాలను, అనాచారాల నుండి తప్పించుకు తిరగటానికి ఎక్కడా కాస్త స్థానమైనా లేదు. ఇరవై మూడు, ఇరవై నాలుగేళ్ల వయసు వచ్చింది. అతను తప్ప నన్ను వివాహం చేసుకోటానికి ఇంకెవరు ఇచ్ఛగిస్తారో మీరే చెప్పండి? పట్టెడు మెతుకుల కోసం ఎవరిముందుకు వెళ్లి దేవురించుతూ తిరగను? విని మీ రేమనుకుంటారు మనసులో" అన్నది అనూరాధ.

ఆ సంగతు లన్నీ నిజమే. కా దనటానికికూడా సందు లేదు. రెండు మూడు నిమిషాలు మెదలకుండా నుంచుని

విజయుడు మహానుతాపంతో "అలాంటి సమయంలో నేను మీ కేమీ వుపకారం చేయలేనా? చేయగలిగితే చాల సంతో షిస్తాను" అన్నాడు.

"మీరు నాకు మరొకరెవరూ చేయలేనంత వుపకారం చేశారు. మీ పంచను నేను నిర్భయంగా వున్నాను. బిడ్డలిద్దరూ - నాకు సూర్యచంద్రులు - నాకు అదే చాలు. అన్న నేరంలో నన్నుకూడా భాగస్వామినిగా ఎంచవద్దని నా ప్రార్థన. నేను బుద్ధిపూర్వకంగా చేసిన నేర మేమీ లేదు" అన్నది అనూరాధ.

"అది నాకు తెలుసు, మీరు చెప్ప నవసరం లేదు" అని విజయుడు మెలగా బెటికి వెళ్లి పోయాడు.

కలకత్తానుండి కూరలూ నారలూ - పండ్లూ ఫలాలూ వచ్చాయి. విజయుడు తట్ట వంటింటిముందు దింపించి "లోపల వుంటారు చూడు..." అన్నాడు.

లోపలనుండి మృదుస్వరంతో "వున్నాను" అని సమాధానం వచ్చింది.

"మిమ్ముల్ని పిలవటం కూడా చాలా ఇబ్బందిగానే వుంది. మా సమాజంలో అయితే మిస్ చటర్జీ అనో, మిస్ అనూరాధ అనే పిలిచేవాళ్లము. కాని ఇక్కడ అలాంటి వేమీ సాగవు. పిల్లలైనా ఎవరైనా వుంటే- 'మీ పిన్నిని పిలవరా'' అని వెళ్లమార్చుకో వచ్చును. కాని ఈ సమయంలో

వారుకూడా అంతులేదు. ఏ మని పిలవ నుంటారో చెప్పండి?"
అన్నాడు విజయుడు.

అనూరాధ వాకిటిదగ్గరకువచ్చి "మీరు యజమానులు!
నన్ను 'రాధా' అని పిలవండి" అన్నది.

"పిలవటానికి ఏమీ ఇబ్బంది లేదు కాని – యజమాని
ననే అధికారబలంతో కాదు. అధికారం వుంది గగనచటర్జీ
మీద – కాని అతను అంతులేదు. యజమానులని మీ రను
కోటం దేనికి?" అన్నాడు విజయుడు.

"అలా అనకండి. మీరు యజమానులే" అని లోపల
నుంచి సమాధానం వచ్చింది.

"దానిని గురించి నే నేమి గట్టిగా చెప్పలేను. కాని
వయసులో మాత్రం మీకంటే చాల పెద్దవాణ్ణి. పేరున
పిలచినా మీరు కోపగించుకోకండి" అన్నాడు విజయుడు.

"లేదు"

విజయుడు ఎంత పులుముకు తిరుగుదా మనుకున్నా
ఆమె దూరదూరంగా వుంటటం గ్రహించాడు. ఆమె ఎదుటకు
కూడా వచ్చేది కాదు. చాటునుండే సమాధానా లిచ్చేది.

"ఇంటిదగ్గరనుంచి కూరగాయలూ, పళ్లూ వచ్చాయి.
ఈ తట్ట లోపలపెట్టించి పిల్లలకు యివ్వండి" అన్నాడు
విజయుడు.

"అక్కడ వుంచి వెళ్లండి. అవసర మైనంతవరకు అట్టి
పెట్టుకొని తక్కినవి మీవద్దకు పంపుతాను."

"వద్దు. అలా చెయ్యకండి. మావంటవాడికి సరిగా
చెయ్యటం కూడా చాతకాదు. ప్రొద్దుటినుంచి దుప్పటి ముసుగు

పెట్టుకొని పడివున్నాడు. మలేరియా పట్టుకుందో యేమో?" ఇక జబ్బుపడ్డా డంటే నా యెముకలు తినేస్తాడు."

"మావూళ్లో మలేరియా లేదే. అతను లేవకపోతే మీకు వంట ఎవరు చేస్తారు?"

"ఈపూటకు పరవాలేదు. రేపు ప్రొద్దున ఆలోచించుకోవచ్చును. వెంట కుక్కరు ఎలాగూ వుంది. ఏమీ లేకపోతే నౌకరుచేత దానిమీద వండించుకుంటా" అన్నాడు విజయుడు.

"కాని, చాల యాతన పడాల్సి వస్తుంది".

"యాతనేమీ లేదు. నాకు అలవాటై పోయింది. కాని బిడ్డ పడే యాతనలు చూస్తే కష్టంగానే వుంటుంది. కాని ఇక్కడ ఆహారం మీరు వహించారు. ఈ పూట ఏమి వండుతున్నారు. తట్టతీసి చూడండి. ఏమైనా పనికివస్తాయేమో."

"పనికివస్తాయి కాని నేను ఈపూట వంటచెయ్యను".

"ఎందుకని?"

"కుమార్ వళ్లు కొంచెము వెచ్చగా వుంది. వంట చేస్తే అతను తింటానని మారాం చేస్తాడు. సంతోష్ ప్రొద్దున మిగిలిన అన్నం తింటుంది."

"వళ్లు వెచ్చగా వుందా యేమిటి? ఏది?"

"నా పక్కమీద పడుకుని సంతోష్‌తో కబుర్లు చెబుతున్నాడు. ఇవ్వాళ బైటికి వెళ్లను, నీ దగ్గరే పడుకుంటాను, అంటున్నాడు."

"పడుకుంటే పడుకో నియ్యండి. కాని ఎక్కువ గారాబాన మాత్రం పెట్టకండి. మళ్లీ పిన్నిని వదలిపెట్టి కదల

నంటాడు. తర్వాత చాల చిక్కున పడవలసివస్తుంది'' అన్నాడు విజయుడు.

ఏమీ పడనవసరం లేదు. కుమార్ చెబితే వినని బిడ్డేమీ కాదు''.

"ఏమి వింటాడో ఏమో? మిమ్మల్ని కూడా చాలా యాతన పెడుతున్నా డని విన్నాను'' అన్నాడు విజయుడు.

అనూరాధ కొంచెంసేపు మెదలకుండా వుంది. "వేధించితే న న్నొక్కదాన్నే వేధిస్తాడు. ఇం కెవరినీ వేధించడు'' అన్నది.

"అది నాకూ తెలుసు. పినతల్లి సహిస్తే సహించ వచ్చును గాని సవతితల్లి సహిస్తుందా? ఏనాటికైనా సవతితల్లి వస్తే సాకటం కష్టం. అలవాటు పడితే వాడికీ నష్టమే'' అన్నాడు విజయుడు.

"బిడ్డకు నష్టం కలిగించే సవతితల్లిని మీరు ఇంటికి తీసుకురావటం మాత్రం ఎందుకు? మంచిది కాదు''.

"తీసుకురా నవసరం లేదు. కాని కుర్రవాడి దురదృష్టం పండితే సవతితల్లి దానంత టదే వస్తుంది. ఆ నష్టాన్ని నిరోధించ టానికి పినతల్లిని శరణుజొచ్చవలసి వస్తుంది'' అన్నాడు విజయుడు.

"తల్లిలేని బిడ్డను పినతల్లి వదలిపెట్టలేదు. ఎన్నికష్ట నిష్ఠురాలకు లోనైనా వాణ్ణి పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేస్తుంది.'' అన్నది అనూరాధ. సరే, చూస్తాను—'' అని విజయుడు వెళ్ళ బోతూ మళ్లీ తిరిగివచ్చి "అవినయమును క్షమించితే ఒక్క సంగతి'' అన్నాడు.

"లాడగండి."

వాడితండ్రి బ్రతికున్నాడు గనుక - కుమార్‌ను గురించి తర్వాత ఆలోచించవచ్చు. అతను మీ రనుకున్నంత అనాథ కాడు. కాని సంతోష్? ఆమె తల్లిదండ్రు లిద్దరు లేరు. పిన తండ్రి త్రిలోచనుని ఇంటిస్థానం లేకపోతే ఆమె ఏ మౌతుందో- దాన్ని గురించి ఏమైనా ఆలోచించారా?"

"అక్కకు స్థాన ముండి చెల్లెలికి వుండదూ?" అన్నది అనూరాధ.

"వుండవలసిందే, కాని నేను అతన్ని చూచినంత వరకు - అతన్నీ ఎక్కువ ఆశపెట్టుకున్నా లాభం లేదనిపిస్తూ వుంది".

ఈ మాటకు సమాధానం అనూరాధ వెంటనే యివ్వలేక పోయింది. ఆలోచించటానికి కొంతసేపు పట్టింది. "అయితే చెల్లికింద్రైనా ఇద్దరికీ స్థానం దొరుకుతుంది; అక్కడెవరూ కాదనలేరు-" శాంతస్వరంలో కాని దృఢంగా.

"పిన్నికి తగ్గమాటే. దాన్నేమీ కాదనలేము; కాని అది అసంభవము. అయితే ఆమెను మా యింటికి పంపిం చండి. కుమార్‌కు స్నేహితుడుగా కుమార్ మనిషైతే అతనూ అవుతాడు" అన్నాడు విజయుడు.

లోపలినుంచి మళ్ళీ ఏ సమాధానమూ రాలేదు. విజ యుడు కొంచెంసేపు ఎదురుచూచి బైటకు వచ్చాడు.

రెండు మూడు గంటలైన తర్వాత సంతోష్ వచ్చి తలుపు బైట నుంచుని "అక్కాయి మిమ్మల్ని భోజనానికి పిలుస్తూవుంది" అన్నది.

"నన్నా?" విజయుడు అడిగాడు.

"అవును" అని వెళ్లిపోయింది.

అనూరాధ వంటింట్లో పీటవేసి వుంచింది. విజయుడు పీటమీాద కూర్చుని "రాత్రి చాల హాయిగా వుంది. మీా రింత యాతన పడిం దెందుకు?" అన్నాడు.

అనూరాధ దగ్గరే నుంచుని వుంది. మాట్లాడ లేదు.

వడ్డించిన పదార్థాల్లో విశేష మేమీా లేదు. ఎంతో చక్కగా వడ్డించారు. భోజనంచేస్తూ "కుమార్ ఏంతిన్నాడు?" అన్నాడు విజయుడు.

"సగ్గునీళ్ళు త్రాగి పండుకున్నాడు"

"ఇవ్వాళ తగూ లాడ లేదూ?"

అనూరాధ నవ్వి "నా దగ్గిర పండుకుంటాడుకాదూ, ఇవ్వాళ చాల శాంతంగా వున్నాడు. ఏమీా మారాం చెయ్య లేదు" అన్నది.

"వాడిమూాలంగా మీా యాతన ఎక్కువ అయింది. కాని దీనిలో నా తప్పేమీా లేదు. వా డంతట వాడే మెదల కుండా మీాఇంట్లో ఎలాకలిసిపోయాడా అని ఆలోచిస్తున్నాను."

"నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నాను"

. అనూరాధ మొదట మెదలకుండా వూరుకుంది. "మీారు ఇంటికితీసుకెళ్లేముందు మీా ఒకమాట యిచ్చిపోవాలి. మీా రతనికి ఎటువంటి కష్టమూా రాకుండా చూస్తూ వుండాలి" అన్నది మళ్ళా.

"నేను పుట్టెడు వ్యవహారాల్లో మునిగి అటూా ఇటూా తిరుగుతూా వుంటాను. మీా మాట నిలబెడతా నని నమ్మకం కలగటం లేదు."

"అయితే అతన్ని నా దగ్గిరే వదలిపెట్టి వెళ్లాలి."

"మీరు చాలపొరపడుతున్నారు. ఇది మరీఅసంభవం" అని విజయుడు నవ్వుతూ మళ్లీ భోజనం చెయ్యసాగాడు. తింటూనే మధ్యలో "వదినా వాళ్ళూ వస్తారని చెప్పాను. బహుశా వారు ఇక రారేమో" అన్నాడు.

"ఎందుకని?"

"వస్తామన్న వుద్దేశం మారి వుంటుంది. పట్టణవాసులు ఒకపట్టున పల్లెలో అడుగుపెట్టటానికి ఇష్టపడరు. ఒకవిధంగా మంచిదే అయింది. నేనొక్కణ్ణే మిమ్మల్ని చాల యాతన పెడుతున్నాను. వారు కూడా వస్తే ఇంకా యాతనగా వుంటుంది."

ఈ మాటకు అనూరాధ అడ్డుతగులుతూ "మీరు అలా అనకండి. ఇల్లు నాది కాదు; మీ దయనా చోటంతా నేనే ఆక్రమించుకు కూర్చున్నాను. వారొస్తే యాతన పడతానా? అంతకన్న అన్యాయముంటుందా? నన్ను గురించి అలా భావించి నిజంగా మీరు అన్యాయం చేస్తున్నారు. మీరు నాయందు చూపిన కనికరానికి నేను చేసే ప్రతిఫలము ఇదేనా?" అన్నది.

ఇన్ని మాటలు ఈ విధంగా ఆమె ఎప్పుడూ మాట్లాడలేదు. సమాధానం విని విజయుడు స్తంభించిపోయాడు. ఈ పల్లెటూరి పిల్ల అతననుకున్నంత అశిక్షితురాలు కాదు. కొంచెం సేపు నిశ్శబ్దంగా వుండి తన తప్పిదాన్ని ఒప్పుకుంటూ "నిజంగా నేను ఇలా అనటం వుచితం కాదు. ఇది వుచిత మనుకునే వారికంటే మీరు పెద్దవారు. సరే! రెండు మూడు రోజు

లలో నేను ఇంటికి వెళతాను. ఇక్కడికి వచ్చిన మొదట్లో నేను మీతో చాలా మొరటుగా వ్యవహరించాను. కాని అది మిమ్మల్ని ఎరుగకుండా జరిగింది. నిజంగా లోకంలో తరుచుగా అలా జరుగుతూనే వుంటుంది. అయితే వెళ్లేముందు నేను చాల సిగ్గుతో మిమ్మల్ని క్షమాపణ కోరుకుంటున్నాను'' అన్నాడు.

అనూరాధ మృదుస్వరంతో "క్షమించను'' అన్నది.

"క్షమించరా? ఎందుకని?''

"మీ రింతవరకు చేసిన అత్యాచారాలకు క్షమాపణ లేదు'' అని ఆమె నవ్వింది. దీపపువెలుగులో ఆమె నవ్వు మొహము విజయుని కంటపడింది. క్షణంసేపు ఏదో అపరిచిత ఆశ్చర్యంతో అతని హృదయ మంతా కదలిపోయి స్థిరపడింది. క్షణంసేపు మెదలకుండా వుండి, "ఇదే మంచిది! నన్ను క్షమించ నవసరంలేదు. అపరాధిగా వుంటే నే నెప్పుడూ జ్ఞాపక ముంటాను'' అన్నాడు.

రెండుమూడు నిమిషాలవరకు ఇద్దరూ మౌనంగా వూరుకున్నారు.

అనూరాధే మౌనభంగం చేసి "మీరు మళ్లా ఎప్పుడు వస్తారు?''

"అప్పుడప్పుడు వస్తూనే వుంటాను. కాని మీరు కనపడటానికి వీలుండ దేమో.''

రెండవనైపున దీనికి ప్రతివాదన రాక పోయేప్పటికి విషయం యథార్థమే నని తెలుసుకున్నాడు. భోజనమైన తర్వాత విజయుడు బైటికి వెళ్లబోతూవుండేప్పటికి "తట్టలో

కూరగాయలు చాలా వున్నాయి. మీ సువారంలోకి పంపను. రేపు ప్రొద్దున కూడా మీరు ఇక్కడికే రండి భోజనానికి" అన్నది అనూరాధ.

"తథాస్తు! ఇతరులకన్న నాకు ఆకలి కొంచెం ఎక్కువని తెలిసిపోయిం దనుకుంటాను. లేకపోతే – ఒక్కపొద్దున్నే ఏమిటి – విందుకాలం ఇంకా పొడిగించ మని – నేను ఇక్కడ వున్నంతకాలం మీ చేతిభోజనమే తిని ఇంటికి వెళ్ళేలా ప్రస్తావించేవాణ్ణి".

"అది నా అదృష్టం" అని సమాధానం వచ్చింది.

ఆ తర్వాత మూడురోజులకు బదులు ఐదురోజులు గడచిపోయినాయి. కుమార్‌కి బాగా ఆరోగ్యం వచ్చింది. ఈ కొద్ది రోజుల విందులో ఏమీ లోటున్నట్టు కనపడ లేదు. విజయునికి ఆమె పరిచయం కూడా అంతకన్న గాఢం కాలేదు. వసారాలో పీటలువేసి అనూరాధ అన్నం చల్లారబెడుతూ వుంటుంది. సంతోష్ వడ్డించుతూ వుంటుంది. కుమార్ వచ్చి 'చేపలకూర అంతా వదలిపెట్టకుండా తినాలంటోంది నాన్నా' అనేవాడు.'నాన్నగారు రాక్షసేమీ కాదని మీ పిన్నితో చెప్పు' అనేవాడు విజయుడు. కుమార్ మళ్ళా వచ్చి 'కూర వుంటే వుందిలే, నిన్నటిలాగ గిన్నెలోపాలు గిన్నెలోనే వుంటే ఆమెకు చాల దుఃఖం కలుగుతుంది' అనేవాడు. విజయుడు విని 'నిన్నలాగ చెంబుకు బదులు పాలు గిన్నెతో యిస్తే వుండవు అని చెప్పు' అనేవాడు.

౬

ఈ విధంగా ఈ అయిదురోజులూ గడచిపోయింది. స్త్రీల ఆదరసత్కారాల చిత్రం విజయుని మనసులో ఎప్పుడూ స్పష్టంగా లేదు. చిన్నప్పటినుంచీ తల్లి అసమర్థురాలుగా కనపడుతూ వుండేది. ఇల్లాలి కర్తవ్యం ఆమె ఎప్పుడూ పూర్తి చేయలేక పోయేది. అతని భార్యకూడా రెండు రెండున్నర సంవత్సరాలే జీవించివుంది. అప్పుడు అతను చదువుతున్నాడు- ఆతర్వాత అతని జీవితం దీర్ఘప్రవాసంలోనే గడచిపోయింది. అతనికి అప్పుడప్పుడు అనేక తన జీవిత అనుభవాలు జ్ఞప్తికి వస్తూ వుంటాయి. కాని అవన్నీ పుస్తకాల్లో చదివే కల్పనా కథల్లాగ అస్వాభావికంగా తోచేవి. జీవిలోని వాస్తవికావసరాలతో అతని కేమీ సంబంధంలేదు.

ఇక వదిన ప్రభామయి వున్నది. ఆమె పెత్తనం చేస్తున్న కుటుంబంలో మంచి చెడ్డల విచక్షణ జరుగుతూ వుండేది. ఆ కుటుంబం అతనికి తనదిగా తోచేదిగాదు. అనేక సార్లు తల్లి ఏడుస్తూ వుండటం చూచాడు. తండ్రి కోపంతోనూ, వుదాసీనతతోనూ వుండటం గ్రహించాడు. కాని ఈ విషయాలన్నీ అతనికి అసందర్భముగా, అనధికారచర్చగా తోచేవి. పెత్తండ్రి భార్య తన మరది మంచిచెడ్డలు కనుక్కోకుండా వున్నా, కోడలు అత్తమామలకు సేవచేయకపోయినా అతనికి మహాపరాధంగా లోచేదికాదు. తన భార్యకూడా అలా చేయడం చూస్తే అతనికి బాధ కలుగుతుందని లేదు. ఈ అయిదురోజుల్లో అతని ఈ ధోరణి అంతా శిథిలమై పోయింది. ఇవ్వాళ సాయంత్రం బండికి అతడు కలకత్తా వెళ్ల

వలసివుంది. నౌకర్లు సామానంతా మూటకట్టి సిద్ధం చేస్తు న్నారు. ఇక కొద్ది గంటలే వుంది. ఇంతలో సంతోషి వచ్చి "అక్కాయ్ భోజనానికి పిలుస్తూ వుంది" అన్నది.

"ఇప్పుడా ?"

"అవును" అని సంతోష్ అక్కడినుంచి వెళ్లిపోయింది.

విజయుడు లోపలకు వెళ్లి చూశాడు. నసారాలో పీటవేసి భోజనానికి సిద్ధంచేసివుంది. కుమార్ పిన్ని మెడ పట్టుకుని వ్రేలాడుతున్నాడు. అతన్ని చేత్తో సవరించుకొని అనూరాధ వంటింట్లోకి వెళ్లింది.

పీటమీద కూర్చుని విజయుడు "ఈవేళప్పుడు ఇదేమిటి" అన్నాడు.

"కాస్త పులగం చేశాను. భోంచేసి వెళ్లండి" అన్నది అనూరాధ.

సమాధానం ఇవ్వటానికి విజయుడు ఇవ్వాళ కొంచెం గొంతు సవరించుకోవలసి వచ్చింది. "ఇంతయాతనపడి ఇన్ని చేసింది ఎందుకు? నాలుగు పూరీలు చేస్తే చాలకపోయిందా?" అన్నాడు.

"పూరీలు మీరు తినరుగా. ఇంటికి చేరేప్పటికి రాత్రి రెండుగంట లౌతుంది. తినకుండా వెళ్లినా నేను తక్కువబాధ పడేదాన్నా ? బిడ్డ తిండీ తిప్పలూ తినకుండా పడివుంటాడు కామాను – అని జ్ఞాపక మొచ్చేది."

విజయుడు మెదలకుండా భోంచేస్తున్నాడు. "వినోదకు చెప్పేశాను. అతను మీ మంచిచెడ్డలు చూస్తూవుంటాడు.

మీరు ఈ ఇంట్లో వున్నంతకాలం మీ కేలాంటి కష్టమూ వుండదు'' అన్నాడు మళ్లా.

మళ్లా అతను కొంచెంసేపు మెదలకుండా వుండి "ఇంకొక మాట చెప్పిపోతున్నాను. ఎప్పుడైనా గగనుడు వస్తే – నేను అతన్ని క్షమించానని చెప్పండి. కాని అతను ఇక ఈవూళ్లోకి రావద్దనండి! వస్తే క్షమించను'' అన్నాడు.

"ఎప్పుడైనా వస్తే చెబుతాను'' అని అనూరాధ మెదల కుండా వూరుకుంది. మళ్లా క్షణంసేపు వుండి'' కుమార్‌ని కొట్ట కండి! ఇవ్వాళ అతనికి వెళ్లటానికి ఏమీ ఇష్టంలేదు''.

"వెళ్లటానికి ఎందుకు ఇష్టంలేదో అదీ చెప్పడు''అన్నది.

"వాడికే తెలియంది ఏమి చెబుతాడు. మనసులో అక్కడికి వెళితే కష్టంగా వుంటుం దనికూడా అనుకుంటాడు'' అన్నాడు విజయుడు.

"ఎందుకు కష్టంగా వుంటుందీ ?''

"ఆ యింటి ఆచారమది. కష్టా లున్నా వాడు ఇంత పెద్దవాడయింది అక్కడేగా.''

"అయితే అతన్ని తీసుకెళ్లకండి. ఇక్కడ నావద్దే వుండనీయండి ''

విజయుడు నవ్వుతూ "నా ఆటంక మేమీ లేదు. కాని ఒక నెలరోజులకంటె ఎక్కువ వుండలేదు. దానివల్ల లాభం?'' అన్నాడు.

ఇద్దరూ మౌనంగా వుండిపోయారు. "ఇతని సవతితల్లి వస్తుం దని విన్నాను. చదువుకున్న దట'' అన్నది అనూరాధ.

"అవును, బి. ఏ. పాసయింది.''

"బి. ఏ. వీడి పెత్తల్లి కూడా ప్యాసయిందిగా?"

"పాసయింది. కాని బి. ఏ. ప్యాసు చేయించే పుస్తకాల్లో మరదిని ఆదరించ మన్న విషయం రాయలేదు. ఈవిషయంలో ఆమె పరీక్ష యివ్వ నవసరం లేక పోయింది.

"రోగగ్రస్తులైన అత్తమామలు? ఆ విషయంకూడా పుస్తకాల్లో రాసి లేదా?"

"లేదు. ఈ ప్రస్తావన మరీ హాస్యాస్పదం."

"హాస్యాస్పదం కాని విషయ మేమైనా వుందా?"

"వుంది. ఏ విధమైన ఫిర్యాదు చేయకుండా వుండటమే మనసంఘంలో సురక్షితమైన పద్ధతి."

అనూరాధ క్షణంసేపు మెదలకుండా వుండి "ఆ పద్ధతి మీలోనే వుండనియ్యండి. బిడ్డను బి. ఏ. పరీక్ష మించినది కాదన్నది అందరికీ ఒకవిధమైన పద్ధతే. అలాంటి ఆశదాన్ని చేసుకోటమే పొరపాటు" అన్నది.

"ఎవరో ఒకరు చేసుకోక తప్పదుగా! మనముండే సమాజవాతావరణాలలో బి. ఏ. ప్యాసయే గౌరవంకూడా దక్కదు. సంసారమూ నడవదు. తలిదండ్రులు లేని చెల్లెలి బిడ్డను చెట్టుకింద వుండ నిష్టపడే ఇల్లాలితో మనం వనవాసం చేయగలముగాని సమాజంలో వుండలేము."

అనూరాధ స్వరము క్షణంసేపు తీవ్రమైంది. "వద్దు అలా చేయవద్దు. మీరు ఇతన్ని ఏ నిర్దయ విమాతకూ అప్ప జెప్పవద్దు" అన్నది.

"ఆ భయ మేమీలేదు. అప్పగించినా కుమార్ చేతి నుండి జారి కిందపడతాడు. అంటే దాని అర్థం ఆమె, నిర్దయ

రాలనికాదు. నాభావిపత్ని తరఫున నేను మీమాటను తీవ్రంగా ఖండిస్తున్నాను. ఈ నేరం ఆమెమీద పెట్టకండి" అన్నాడు విజయుడు.

అనూరాధ నవ్వి "మీరెంతైనా ఖండించండి. హాడిలిపోయిన ఆత్మీయత అంటే ఏమిటో కొంచెం చెప్పండి"అన్నది.

"అది మా పెద్ద సర్కిల్ సంసారబంధం. దాని 'కోడ్' వేరు. మొహంకూడా ప్రత్యేకం. దాని వేళ్లు నీరు పీల్చవు. ఆ నీటిరంగు కూడా పచ్చదనం రాకుండా పసుపురంగువస్తుంది. మీరు పల్లెటూరి గృహస్థుల ఇంటిబిడ్డలు. స్కూళ్లూ కాలేజీలలో చదివి ప్యాసవలేదు. టీపార్టీ – బాణసంచాలలో పాల్గొనలేదు. వాటిని గూఢరహస్యాన్ని మీకు చెప్పలేదు. కాని కుమార్‌కి నచ్చే సవతితల్లి హాడికి విషమూ పెట్టదు, కొరడా చేతపట్టుకొని వెంటాడదు. ఆమె మార్జితరుచికి విరుద్ధాచరణ గలది. అందుచేత ఈ విషయంలో మీరు నిశ్చింతగా వుండండి" అన్నాడు విజయుడు.

"నేను ఆమె సంగతి వదలిపెడతాను. కాని మీరు స్వయంగా చూస్తూ ఉంటా నని మాట ఇవ్వండి. నేను ఇదే విన్నవించేది" అన్నది అనూరాధ.

"మాట ఇవ్వాలనిపించుతున్నది గాని నాస్వభావము, పద్ధతి, అలవాటు లోకంలో వేరుగా ఉంటవి. మీ మాటను మనసులో పెట్టుకుని అప్పుడప్పుడూ చూస్తూ వుంటానికి ప్రయత్నిస్తాను. కాని మీరు చెప్పినంత జరగ దని అనుకుంటున్నాను. సరే, భోజనమైంది. ఇక వెళతాను. ప్రయాణానికి సిద్ధం కావాలి" అన్నాడు విజయుడు.

అని అతను లేచి నుంచుని "కుమార్ మీావద్దే వుంటాడు! ఇల్లు వదలి వెళ్లేరోజున వినోదునివెంట కలకత్తా పంపండి. అవసరమనుకుంటే వాడినెంట ఏమీా సంకోచపడ కుండా సంతోష్‌ను కూడా పంపండి. మొదట్లో మీాతో వ్యవ హరించి నటువంటిది కాదు నాస్వభావము. నెళ్తూ మా ఇంటివద్ద – కుమార్‌ను మించిన అనాదరం సంతోష్‌కి జరగ దని ఆశపెట్టి పోతున్నాను" అన్నాడు.

*　　　*　　　*

ఇంటిముందు గుర్రపుబండి నిలబడివుంది. సామాను వేశారు. విజయుడు బండీయెక్క బోతూవున్నాడు. ఇంతలో కుమార్ వచ్చి "నిన్ను పిన్ని పిలుస్తూవుంది నాన్నా?" అని చెప్పాడు.

అనూరాధ తలవాకిటివద్ద నుంచుని వుంది. "నమస్కారం చెయ్యటానికి పిలవ మన్నాను. మళ్లా ఎప్పుడు చేయగలు గుతానో ఏమో!" అని ఆమె వంగి నమస్కారం చేసింది. మళ్లా నుంచుని కుమార్‌ని తనవళ్లోకి తీసుకొని "నన్ను గురించి విచారపడవద్దు. పిన్నిదగ్గరవున్నంతవరకు ఎలాంటిఅనాదరమూ జరగ దని నాన్నగారికి చెప్పు బాబూ!" అన్నది.

విజయుడు నవ్వి "నమ్మడం కష్టం" అన్నాడు.

"కష్టం ఎందుకు? మీాకూడానా?" అని ఆమె నవ్వింది. ఇద్దరూ ఒకరిమొహాలు ఒకరు చూచుకొన్నారు. ఆమె కనురెప్పలు తడిగావున్నా యని విజయుడు స్పష్టంగా గ్రహించాడు. మళ్లా తలవంచుకొని "కుమార్‌ను తీసుకెళ్లి

బాధపెట్టకండి. చెప్పటానికి ఇక అవకాశముండ దని మాటి మాటికీ చెబుతున్నాను. మీ ఇంటిసంగతి జ్ఞప్తికి రాగానే అతన్ని పంపటానికి మనసొప్పటం లేదు.''

''అయితే పంపకండి!''

ఆమె మెదలకుండా వూరుకుంది.

''వెళ్లేముందు మళ్లీ ఒకసారి జ్ఞాపకం చేసిపోనా - ఎప్పుడు ఏ అవసరం వచ్చినా నాకు వుత్తరం రాస్తా నని మాట యిచ్చారు'' అన్నాడు విజయుడు.

''నాకు జ్ఞాపకముంది. గంగూలీ మహాశయుని నేను ముష్టి దానిలా యాచించ వలసివస్తుంది. కించన పడుతూ అడగవలసి వస్తుంది. కాని మీవద్ద అదేమీ అవసరం లేదు. కావలసింది సంకోచం లేకుండానే అడగ గలనని నాకు తెలుసు.''

''సరే జ్ఞాపక ముంచుకోండి'' అని విజయుడు బైలుదేర బోతూవుండేప్పటికి అనూరాధ ''అయితే మీరుకూడా ఒక మాట యిచ్చి వెళ్లండి. అవసర మొచ్చినప్పుడు నాకుకూడా రాస్తూవుంటా నని'' అన్నది.

''వ్రాయటానికి నాకేం అవసరం వస్తుంది అనూ రాధా?''

''అది ఎలా చెప్పను. నా వద్ద ఇంకేమీ లేవు - కాని అవసర మొస్తే హృదయపూర్వకంగా సేవ చేయగలను.''

''మిమ్మల్ని వారు చెయ్యనిస్తారా?''

''స న్నెవ్వరూ ఆపలేరు.''

౭

కుమార్ రాలే దని విని విజయుని తల్లి అనుమానంతో "ఇదేమిమాటరా! పగవాళ్ల ఇంట్లో బిడ్డను వదలిపెట్టి వచ్చావు?" అన్నది.

"పగవాళ్లు పాతాళంలో కెళ్లి దాక్కున్నారు అమ్మా! వాళ్ల నెతుక్కు తీసుకురావటం ఎవరితరం? మీ మనుమడు వాళ్ల పిన్ని దగ్గర వున్నాడు. కొన్నాళ్లున్న తర్వాత వస్తాడు" అన్నాడు విజయుడు.

"అగస్మాత్తుగా వాడికి పిన్ని ఎక్కడినుంచి వచ్చిందిరా?"

"భగవత్ నిర్మితమైన ప్రపంచంలో అగస్మాత్తుగా ఎవరు ఎక్కడనుంచి వస్తారో ఎవరూ చెప్పలేరు అమ్మా! నీ డబ్బూ - దస్కం తీసుకొని పరారయిన గగనచట్జీ చెల్లెలు ఆమె. ఇంటినుంచి ఆమెను గెంటించటానికే లాఠీలను తీసుకొని యుద్ధానికి వెళ్లాము. మధ్యలో మీ మనమడు అంతా గడబిడ చేశాడు" అన్నాడు విజయుడు.

తల్లి గ్రహించి "కుమార్ ఆమె వశమైపోయాడన్న మాట? ఆపిల్లవాణ్ణి బాగా ఆదరించి ప్రేమించి వుంటుంది. చిన్నకొయ్యకు పాపం ఆదరణ ఎక్కడా దొరుకలేదు" అని ఆమె తనస్థితిని గురించి వూహించుకొని ఒక నిట్టూర్పు విడిచింది.

"నేను బైటవుంటూ వుండేవాణ్ణి. ఇంట్లో ఎవ రెవరిని ప్రేమిస్తున్నారో ఆదరిస్తున్నారో నేను కళ్లతో చూడలేదు. తీరా ఇంటికి బైలుదేరబోయేప్పటికి కుమార్ పినతల్లిని వదిలి రా నన్నాడు" అన్నాడు విజయుడు.

తల్లి అనుమానం అప్పటికికూడా తొలగలేదు. "పల్లెటూరిపిల్లలు చాలా మాటలు చెబుతూ వుంటారు. నువ్వు వెంట తీసుకురాకపోవటం బాగుండలేదు" అన్నది.

"నువ్వు పల్లెటూరి ఆడపడుచువై యుండికూడా పల్లెటూళ్లను విమర్శిస్తున్నావా అమ్మా ? చివరకు నీకు పట్టణపు పిల్లలమీద నమ్మకం కలిగిందా ?" అన్నాడు విజయుడు.

"పట్టణపు పిల్లలా ? వారి పాదాలకు వేయినమస్కారాలు" అని తల్లి రెండుచేతులు ఎత్తి నెత్తిన కొట్టుకుంది.

విజయుడు నవ్వాడు. "నవ్వుతావెందుకురా! నా దుఃఖం నాకు తెలుస్తుంది. కాని వారికి తెలుసా?" అంటూవుండగానే ఆమెకళ్లల్లో నీళ్లు తిరిగినాయి. "ఇప్పటి వూళ్లు మన మున్నప్పటి వూళ్లా నాయనా? కాలం మారిపోయింది" అన్నదితల్లి.

"చాలా మారిపోయినాయి అమ్మా! మీరు బ్రతికున్నంత కాలం మీ పుణ్యఫలాన అవి అలాగే వుంటాయి. వాటికి ఏమీ లోటురాదు. ఇప్పుడే కొంచెం చూచి వచ్చాను. నీకు అది చూపించటం కష్టమని మనసులో విచారంగా వుంది" అని అతను ఆఫీసుకు వెళ్లిపోయాడు. ఆఫీసు పనుల తొందరవల్లే అతను ఇక్కడికి రావలసివచ్చింది

* * *

సాయంత్రం ఆఫీసు నుంచి వచ్చి విజయుడు అన్నగారింటికి వెళ్లి చూచాడు. వెళ్లి చూచేప్పటికి కురుక్షేత్ర సంగ్రామం జరుగుతూవుంది. వినోదవస్తువు లన్నీ అటూ ఇటూ విరజిమ్మి వున్నాయి. అన్న పడకకుర్చీ మీద కూర్చుని బిగ్గ

రగా "ఎప్పటికీకాదు! వెళితే ఒక్కదానివే వెళ్లు. అలాంటి సంబంధాన్ని గురించి..." అంటున్నాడు.

అగస్మాత్తుగా విజయుణ్ణి చూడగానే ప్రభకు ఒక్కసారి దుఃఖం పొర్లు కొచ్చింది. "నువ్వు చెప్పనోయ్. వారు అనీతను సితాంశునికి యిచ్చి చెయ్యటానికి నిశ్చయించుకుంటే నాతప్పే ముందో? ఇవ్వాళ సంబంధం ఖాయపడింది. వీరు - నేను వెళ్ల నంటున్నారు. అంటే నన్నుకూడా వెళ్లవద్దనేగా" అన్నది.

అన్న మండిపడ్డాడు. "ఏమంటున్నావు - నీకు తెలి యదు? ఇంతకాలంనుండి మనతో అలాచేయవలసిన అవసర మేమి వచ్చింది?" అన్నాడు.

అసలు విషయ మేమిటో ఒక్కసారిగా తెలుసుకోలేక విజయుడు స్తబ్ధుడైపోయాడు. తర్వాత తెలుసుకోటానికికూడా ఎక్కువసేపు పట్టలేదు. "ఆగు, ఆగు! అసలు ఏమిజరిగిందో చెప్పు? అనీతను సితాంశుఘోష్‌సాల్‌కు యిచ్చి వివాహం చేయటం నిశ్చయమైం దనేగా? ఇవ్వాళే సంబంధం ఖాయ మైందా? "I am thrown completely overboard" అన్నాడు.

అన్న గద్దించుతూ "హూ! ఈవిడకు ఏమీ తెలియనే తెలియ దని చెప్పదలచుకుంది" అన్నాడు.

ప్రభ ఏడుస్తూ "నే నేంచెయ్యను విజయా? అన్నయ్య వున్నాడు. అమ్మవుంది. పిల్లకూడా ఈడు కొచ్చింది. వారు తమమాట పోగొట్టుకుంటూంటే దానిలో నా తప్పే ముంది?" అన్నది.

"వారు మోసకారులూ - పాషండులూ - అబద్ధాల

కోరులూ—ఇదే తప్పు. ఒక వైపున చాటు చాటుగా తంత్రాలు పన్నుతున్నారు. ఇక లోకులు నవ్వుతారు; గుసగుసలాడతారు. నేను క్లబ్బులోకెళ్లి తలెత్తలేను'' అన్నాడుఅన్న.

ప్రభ అదే విధంగా దుఃఖితస్వరంతో "అలా ఎక్కడా జరగటం లేదా ఏమిటి? దీనిలో నీవు సిగ్గుపడవలసిన దేముంది?'' అన్నది.

"ఆమె మీచెల్లెలు కాబట్టే నేను సిగ్గుపడవలసివస్తుంది. రెండవది నాఅత్తవారింటి వారంతా మోసకారులు కనుకనూ; దానిలో కూడా ఒకపెద్దభాగం నీకు కూడా వుంది కనుకనూ!''

ఈసారి అన్న మొహంకేసి చూచి విజయుడు నవ్వాడు. కాని వెంటనే అతను వదిన పాదాలకు నమస్కరించి ప్రసన్న వదనంతో "అన్నగారు ఎంతగర్జించినా, నేను కోపగించుకోను; విచారా పడను. కాని నిజంగానే దీనిలో నీకు భాగముందంటే నేను నీకు చిరకృతజ్ఞుణ్ణిగా వుంటాను'' అన్నాడు.

మళ్లా అన్నవైపుకు చూచి "నువ్వు కోపగించుకోటం నిజంగా చాలా అన్యాయం అన్నయ్యా! వారు మాట తప్పినా ఈ విషయంలో అలాంటి దేమీ కాదు. వివాహం బొమ్మలాటేమీ కాదు. సీతాంసు ఇంగ్లాండునుంచి ఐ.సి.యస్. ప్యాసయి వచ్చాడు. మరి నేను? ఇక్కడా ప్యాసవ లేక పోయాను. ఇంగ్లాండు వెళ్లి అయిదారేళ్లు వున్నా ఒక్కడిగ్రీ కూడా సంపాయించ లేక పోయాను. ఇప్పుడు కలపలడితిలో కర్రలు అమ్ముకుంటూ కాలం గడుపుతున్నాను. గౌరవప్రదమైన పదవులూ లేవూ; బిరుదులూలేవు. దీనిలో అనీ తేమీ అన్యాయం చెయ్యలేదు అన్నయా!'' అన్నాడు.

అన్న కోపంతో "నెయ్యిసాగ్గ చేసింది అన్యాయం. నువ్వేమంటున్నావు – నీకేమీ విచారం లేదా ?" అన్నాడు.

"నువ్వు పెద్దవాడివి. పూజ్యుడవు. నీతో అబద్ధమాడను అన్నయ్యా. నీపాదాలంటి చెబుతున్నాను. నాకేం విచారం లేదని, నాపుణ్య ఫలంవల్ల కాదుగాని ఏపుణ్యంఫలంవల్ల బైట పడ్డానో తెలియదు. ఏదీ వదినా, నిన్ను నేను తీసుకెళతాను. అన్నయ్య భీష్మించుకొని ఇంట్లో కూర్చుంటే కూర్చోనివ్వు. నువ్వూ నేనూ పద! వెళదాం. నీ చెల్లెలి పెళ్లికి కడుపునిండా మెక్కి వద్దాం" అన్నాడు విజయుడు.

ప్రభ అతని మొహం కేసి చూచి "నువ్వు నన్ను నవ్వు లాట పట్టించావా వోయ్" !" అన్నది.

"లేదు వదినా, నవ్వులాట కాదు. ఇవ్వాళ నేను హృదయపూర్వకంగా ఆశీర్వదిస్తున్నాను. మీ వరుసలాంటి అదృష్టం నావైపు మళ్లీ తలెత్తిచూడమని. కాని ఇక ఆలస్యం చెయ్యకు. నువ్వు చీరమార్చుకో! నేనుకూడా ఈ సు డ్రస్సు మార్చుకు వస్తాను" అని త్వరగా వెళ్లబోతూ వుండేప్పటికి "నీకు ఆహ్వానం లేదు. నువ్వెట్లా వెళతావు?" అన్నాడు అన్న.

విజయుడు వెనక్కి తిరిగి నవ్వుచుని "అయితే మంచిదే! వారు సిగ్గుపడివుంటారు. పిలవక పోయినా నాకక్కడికి వెళ్ల టానికికూడా ఏమీ సంకోచం లేదు. పరుగెత్తుకొని వెళ్లి - నువ్వు నన్ను చేసిన మోసమేమీ లేదు అనీతా! నాకు నీమీ దేమీ కోపం లేదు. కాక లేదు. నువ్వు సుఖంగా వుండ మని నా ప్రార్థన - అని అనా లనిపిస్తూవుంది. నామనవి విను

అన్నయ్యా! కోపం వుంచుకోక వదినను తీసుకెళ్లు, కనీసం నా తరఫునైనా మీ రిద్దరూ అతన్ని ఆశీర్వదించిరండి" అన్నాడు.

అన్నా వదినా ఇద్దరూ స్తబ్ధులై అతని మొహంకేసి చూస్తూ వుండి పోయారు. వారిదృష్టులు విజయుని వదనం మీద పడ్డాయి. అతని మొహంమీద వ్యంగ్యచిహ్నాలేమీ లేవు. క్రోధాభిమానాల ఛాయలు అతని గొంతులో ఈషన్మాత్రం కూడా లేవు. ఏదో మహాపత్తు నుండి బైటపడ్డట్టు వుంది. ఎంతైనా ప్రభ అనీతకు అక్కగా - చెల్లెలికి ఆమె ఈ ఇంగితం వుపదేశమివ్వలేదు. అభిమానంతో ప్రభహృదయము మండి పోయింది. ఆమె ఏదో చెప్పబోయింది గాని గొంతు నిండు కొచ్చింది. "నా సంగతులన్నీ చెప్పే సమయం ఇంకా రాలేదు. ఎప్పుడైనా వస్తుందో లేదో కూడా తెలియదు. ఎప్పుడైనా వస్తేమట్టుకు నువ్వు అదృష్టవంతుడవు మరదీ! నిన్ను ఆశీర్వదిస్తున్నాను" అని అంటావు. అన్నాడు విజయుడు.

హారిచరణ్

ఆ సంగతి జరిగి చాల కాలమైంది. షుమారు పదిసంవ వత్సరముల నాటిమాట. అప్పటి కింకా దుర్గాదాసుబాబు వకీలు కాలేదు. దుర్గాదాస్ శర్మను బహుశా నువ్వెరుగుండి వుండవు. కాని నేను బాగా ఎరుగున్నాను. పద! అతనితో నీకు పరిచయం చేస్తాను.

తల్లిదండ్రులు లేని అనాథ కాయస్థబాలకు డొకడు ఎక్కడనుంచి వచ్చి రామదాస్‌బాబు గారింటివద్ద వుండ సాగాడో తెలియదు. పిల్లవాడు మంచివాడని అందరు అంటూ వుండేవారు. అందమైన వాడు, తెలివైనవాడు-దుర్గాదాసు బాబుకు ప్రియమైన నౌకరూను.

చిన్న పెద్ద పన్నులన్నీ అతనే చేయటానికి సిద్ధమౌతాడు. ఆవుకు కుడితి పెట్టటం దగ్గరనుంచి రామదాస్‌బాబు కాళ్లు వత్తటం వరకు పను లన్నీ అతను అతిశ్రద్ధతో చేస్తూ వుండే వాడు. ఎప్పుడు ఏదో ఒక పనిలో నిమగ్నమై వుంటాడు. అదే అతనికి నచ్చుతుంది.

పిల్లవాని పేరు హారిచరణ్. అతనిపని చూచి యజ మానురాలికి ఆశ్చర్యంవేసేది. అప్పుడప్పుడు ఆమె అతన్ని కోప్పడుతూ "ఇంకా నౌకర్లున్నారుగా హారీ! వారుచేస్తారుగా! నువ్వు పిల్లవాడివి. ఇంత పరిశ్రమ చేయటం ఎందుకు?" అనేది. హారిలో ఒక అవగుణం కూడావుంది. అతను తరచుగా నవ్వుతూ వుండేవాడు. నవ్వుతూ "మేము బీద వాళ్లము తల్లీ! పనిపాటలు చేయక ఇంకేం చేస్తాం?" అనేవాడు.

ఈ విధంగా సుఖదుఃఖాలు, ప్రేమ ఆదరాలు, పని పాటలతో హరిచరణ్ షుమారు ఒక సంవత్సరం గడిపాడు.

* * *

సురబాల రామదాసుబాబుకి చిన్నకూతురు. ఆమెకు షుమారు అయిదారేళ్లవయస్సు వుంటుంది. హరిచరణ్‌తో సురబాల బాగా కలిసిపోయింది. ఇద్దరిలో బాగా పొసగుతుంది. పాలు త్రాగించటానికి తల్లీ బిడ్డల మధ్య ద్వంద్వయుద్ధం జరిగి ఎంత చెప్పినా ఆ చిన్నపిల్ల పాలుతాగనప్పుడు – త్రాగకపోతే ఆయుస్సు తగ్గుతుందనే వ్యాకులంతో మండిపడి పిల్లబుగ్గలు సాగదీసినా లాభం లేని పరిస్థితిలో హరిచరణ్ చెప్పగానే త్రాగేది.

చాలా సంగతులు జరిగినాయి. కాని ఇప్పుడవి అనవసరం. హరిచరణ్‌ని సురబాల బాగా ప్రేమిస్తూ వుందని మాత్రం తెలుసుకో.

దుర్గాదాసుబాబు ఇరవైయేళ్ల వయసులో వున్నప్పటి సంగతి చెబుతున్నాను. దుర్గాదాసు అప్పుడు కలకత్తాలోనే చదువుతూ వుండేవాడు. ఇంటికి రావటం అతనికి మహా యాతన – మొదట స్టీమరుమీద ఎక్కటం, తర్వాత పది క్రోసుల దూరం కాలినడకను నడవటం – చాలా పిసుకైన ప్రయాణం.

కొడుకు బి. ఏ. ప్యాసయి వస్తున్నాడని తల్లి చాల హడావుడిగా వుంది. కొడుకు తిండి త్రిప్పలు సరిగా వుండటానికీ, సేవా శుశ్రూషలు చేయటానికి ఇంటిల్లపాదీ చాలా ఆతురతతో వున్నారు.

"ఈ కుర్రవా డెవరమ్మా?" "దుర్గాదాసు అడిగాడు."
ఒక కాయస్థుల పిల్లవాడు. తలిదండ్రులెవరూ లేరు. అందు కని మీనాన్న దగ్గరకు తీశాడు. పనిపాటలన్నీ చేస్తాడు. చాల బుద్ధి మంతుడు. ఎవ రేమన్నా కోపం లేదు. పాపం తల్లిదండ్రు లెవరూ లేరు. ఇంకా చిన్నతనం – నాకు అతనియందు చాల ప్రేమ!" అన్నది తల్లి.

ఇంటికి వచ్చిన తర్వాత దుర్గాదాసుబాబుకి హారిచర ణ్‌తో ఇదే మొట్టమొదటి పరిచయం.

సరే, ఇప్పుడు హారిచరణ్‌కి చాలా పనులు చేయవలసి వస్తోంది. దీనివల్ల అతనికి సంతోషమే గాని కోపం లేదు. దుర్గా దాసుకి స్నానానికి నీళ్లు తోడటం, అవసరమైనప్పుడు మంచి నీళ్లు తెచ్చిపెట్టటం, సమయానికి ఆకు వక్కలు అందించటం, సిగరెట్లు యివ్వటం – ఈ పనులలో హారిచరణుడు చాల తెలి వైనవాడు. దుర్గాదాసుబాబు కూడా తరచు కుర్రవాడు చాల ఇంటెలిజెంటు అనుకుంటూ వుండేవాడు. గుడ్డలు వుతకటం, మంచినీళ్లు తీసుకురావటం, బూట్లు పాలిష్ చేయటం మొద లైన పనులు అతను చేస్తేగాని దుర్గాదాసుకి నచ్చేవికావు.

* * *

ఎక్కడ నీరు ఎక్కడికి వెళ్లి ఆగుతుందో తెలియదు. జ్ఞాపక ముందా? ఒకసారి మన మిద్దరము ఏడుస్తూ ఏడుస్తూ ఒక దురూహ్యమైన తత్వం చదివాము. అన్ని విషయాలలోనూ అది సరిపోతుం దనిపిస్తూవుంది. ప్రపంచంలో మంచికి మంచి జరుగు తుందా? మంచికి చెడు జరగటం లేదూ? నువ్వు చూడకపోతే రా! చూపిస్తాను. అది మహాదురూహ్య తత్వం.

వ్రాసిన సంగతు లన్నీ అర్థం చేసుకోవా లని నేననను. అవసరం కూడా లేదు. నీకు ఫిలాసఫీ వుపదేశించుదా మని కూడా కాదు నావుద్దేశం. అయినా మనలో మనకు రెండు మాటలు చెప్పినా ఇబ్బంది లేదు.

ఇవ్వాళ దుర్గాదాసుబాబు ఏదో పెద్దవిందుకు వెళ్లాలి. ఇంటివద్ద భోజనం చెయ్యడు. తిరిగివచ్చేప్పటికి కూడా చాలా ప్రొద్దుపోతుంది. అందుచేత పని పాటలన్నీ అయిన తర్వాత పండుకో మని చెప్పిపోయాడు.

ఇక హరిచరణ్ సంగతి చెబుతాను. దుర్గాదాసుబాబు రాత్రిపూట బైటగదిలోనే పండుకుంటూ వుంటాడు. దానికి కారణం అందరికీ తెలియదు. భార్య కన్నవారింటికి వెళ్లి పోయిన తర్వాత బైట పండుకోటమే అతనికి నచ్చిం దని నావుద్దేశం.

రాత్రిపూట చిన్నబాబు (దుర్గాదాస్)కు పక్క వెయ్య టం, పండుకున్న తర్వాత అతని కాళ్లు వత్తటం మొదలైన పనులన్నీ హరిచరణ్ బాధ్యతలో వున్నాయి. అతను బాగా నిద్రపోయిన తర్వాత హరిచరణ్ ఎదురుగా వున్న కొట్లోకి వెళ్లి పండుకునేవాడు.

హరిచరణ్ కి సాయంత్రమే తలనొప్పి ప్రారంభించింది. జ్వరం వస్తుం దని అతను గ్రహించాడు. మధ్య మధ్య అప్పు డప్పుడూ అతనికి జ్వరం వస్తూవుండేది. అందుచేత అతనికి దాని పూర్వలక్షణాలతో బాగా పరిచయం వుంది. హరిచరణ్ కూర్చోలేక పోయేప్పటికి వెళ్లి పండుకున్నాడు. చిన్నబాబు గారికి ఇంకా పక్క వేయవలసివుం దని అతనికి జ్ఞాపకమే లేదు.

రాత్ర అంతా భోజనానికి వచ్చారు. కాని హారిచరణ్ రాక పోవటంచూచి అతని అమ్మగారు చూడ్డానికి వచ్చింది. వంటి మీద చెయ్యివేసి చూచింది. చాల వేడిగా వుంది. జ్వరం వచ్చిం దని తెలుసుకొని ఇంకెక్కువ బాధించకుండానే వెళ్లి పోయినది.

రాత్రి షుమారు పన్నెండు ఒంటిగంట అవుతుంది. విందు ఆరగించి చిన్నబాబు ఇంటికి వచ్చిచూచాడు. పక్క లేదు. ఒకవైపున నిద్ర పడదోసుకు వస్తూ వుంది. ఇంటి కెళ్ళి మెత్తగా పండుకుందాం– హారిచరణుడు బూట్లుతీసి అలసివచ్చిన పాదాలను మెల్లగా వత్తుతూ వుంటాడు. తృప్తిగా నిద్రపోయి తెల్లవారి కన్ను తెరుద్దా మని దారిపొడుగునా ఆలోచించు కున్నాడు.

ఒక్కసారి నిరాశజెంది చాల మండిపడ్డాడు. కోపం తోనే, "హారీ! ఓహారీ!" అని రెండుమూడుసార్లు పిలిచాడు. హారి వుంటేగా పలకటానికి. పాపం జ్వరంతో స్పృహలేకుండా పడివున్నాడు. గదిలోకి వెళ్లి చూచాడు – నిజంగా కప్పుకొని పడుకొని వున్నాడు.

ఇక సహించలేకపోయాడు. జుట్టు గట్టిగా పట్టుకొని కూర్చోబెట్టటానికి ప్రయత్నించాడు. కాని అతను అలాగే పడివున్నాడు. ఇక బాబు క్రోధావేశంతో విచక్షణాజ్ఞాన శూన్యుడై హారిచరణ్ వీపుమీద బూటుకాలితో రెండు తన్నులు తన్నాడు. ఆ తన్నులకు అతను లేచి కూర్చున్నాడు.

"దుర్గాదాసుబాబు! చిన్నపిల్లవాడిలాగ పడి నిద్రపోతు

న్నాను; పక్క నేను వేయనా?" అంటూ వుండగానే అతని క్రోధం పెరిగిపోయి రెండుమూడు బెత్తపు దెబ్బలు వేశాడు.

రాత్రి హరిచరణుడు పాదాలొత్తుతున్నప్పుడు మాత్రం వేడినీటి చుక్కలు అతని కాళ్లమీద పడినాయి.

* * *

రాత్రంతా దుర్గాదాసుబాబుకు నిద్రరాలేదు. ఆ నీటి బిందువులు అతనికి చాల వేడిగా తగిలినాయి. హరిచరణుని అతను చాల ప్రేమిస్తూ వుండేవాడు. అతని వినయం మూలంగా అతనే కాదు, అందరికీ ప్రేమపాత్రు డయ్యాడు. విశేషంగా ఈ నెలరోజుల పరిచయాన్ని బట్టి అతనికి మరింత ప్రేమపాత్రుడై పోయాడు.

రాత్రి అతను ఒకసారి చూచి వద్దాం, ఎక్కడ తగిలి నాయో, ఏమో? అనుకున్నాడు. కాని నౌకరుగా! అతను వెళ్లటం బాగుంటుందా? వెళ్లి జ్వర మేమైనా తగ్గిందా అని అడుగుదా మని అనేకసార్లు అనుకున్నాడు. కాని అతనివద్ద కెళ్లటానికి సిగ్గుగా తోచింది. ప్రొద్దున్నే హరిచరణ్ బాబు గారు మొహం కడుక్కోటానికి నీళ్లు తెచ్చి యిచ్చాడు. దుర్గా దాసుబాబు అప్పుడైనా అడిగితే, ఒకటి రెండు ఓదార్పుమాట లంటేం? వాడింకా క్షుద్రవాడు. వాడి వయ స్సెంత వుంటుంది– పదమూడేళ్లు కూడా వెళ్లలేదు. పిల్లవా డనుకునే – ఒకసారి దగ్గరకు పిలచి–దెబ్బలు ఎక్కడ తగిలినాయో–వాతలు ఎక్కడ తేలినాయో - బూటుదెబ్బ తగిలిందో చూస్తేం? క్షుద్రవాడేగా! ఇంత సిగ్గుపడవలసిన అవసర మే మొచ్చింది?

షుమారు తొమ్మిది గంటలకు ఎక్కడనుంచో తంతి

వచ్చింది. తంతి సంగతి అనగానే దుర్గాదాసు బాబు హృదయ తంత్రులు ఆగిపోయినాయి. కొంచెం గాబరాపడ్డాడు. చించి చూచాడు. భార్యకు చాల జబ్బుగా వుంది. ఒక్కసారిగా అతనిగుండె దడదడలాడింది. ఆ రోజునే అతను కలకత్తా వెళ్ల వలసివచ్చింది. బండి ఎక్కినతర్వాత-ప్రాయశ్చిత్తం చేయటం లేదుగదా భగవంతుడా! అనుకో సాగాడు.

షుమారు ఒక నెల గడచిపోయింది. దుర్గాదాసు మొహం చాల సంతోషంగా వుంది. అతని భార్యకు ఒక కొత్తజన్మ వచ్చిందే అనుకో - చావునుంచి బ్రతికింది. ఇవ్వాళ పథ్యం తీసుకుంది.

ఇంటిదగ్గరనుండి ఇవ్వాళ ఒక వుత్తరం వచ్చింది. దుర్గాదాసు బాబు తమ్ముడు రాశాడు. దానికింద 'మరియు' అని - చాల దుఃఖకరమైన విషయం. నిన్న వుదయం పది రోజులు జ్వరంలో వుండి హారిచరణుడు చనిపోయాడు. చని పోయేముందు అనేకసార్లు మిమ్మల్ని చూడాలని కలవరిం చాడు అని వ్రాశాడు.

పాపం తలిదండ్రులు లేని అనాథబాలుడు.

దుర్గా దాసుబాబు వుత్తరం ముక్కలు ముక్కలుచేసి పారేశాడు.

—•••—